

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim
üçün ən əziz qəzetdir

№ 045 (7213)

Azərbaycanın
multikultural dəyərləri

3

İlham Əliyev: "Avropa Azərbaycan
qazına ehtiyac duyur"

2

Prezident İlham Əliyev ölkəmizdə səfərdə olan Şimali
Makedoniya Respublikasının Prezidenti Qordana
Silyanovska-Davkova ilə görüşüb

Zelenskiyə təsəlli üçün təşkil edilən "MƏKTƏB SAMMİTİ"

Azərbaycanda siyasi
partiyalararası əməkdaşlığın
yeni modeli yaranıb

5

Sosial mediadan
asılılığın səbəbi NƏDİR?

13

"Aİ Azərbaycana münasibətdə
qərəzli mövqelər nümayiş etdirir"

14

4

DIQQƏT - Falçılıqla
məşğul olanları bu
cəzalar gözləyir!

16

Məşhurlaşmağın
sirri o deyil...

12

Düənən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ölkəmizdə səfərdə olan Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidenti Qordana Silyanovska-Davkova ilə təkbətək görüşü olub. Daha sonra Prezident İlham Əliyevin Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidenti Qordana Silyanovska-Davkova ilə lanç əsnasında geniş tərkibdə görüşü olub. Martin 11-də Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidenti Qordana Silyanovska-Davkova mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər. Əvvəlcə Azərbaycan Prezidenti bəyanatla çıxış edib. Prezident İlham Əliyev öz bəyanatında qeyd edib ki, ölkələrimiz arasında siyasi dialoq dinamik xarakter alır:

-Hörmətli xanım Prezident.

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar.

Xanım Prezident, Sizi bir daha səmimiyyətlə salamlayıram, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Bu, Sizin Azərbaycana ikinci səfərinizdir. Mən çox şadam ki, Siz COP29 konfransında da fəal iştirak etmişiniz və konfransın uğurla keçirilməsinə öz töhfənizi vermişiniz.

Noyabr ayında görüş əsnasında mən Sizi Azərbaycana rəsmi səfərə dəvət etmişəm və şadam ki, mənim dəvətimi qəbul edib bu gün rəsmi səfərdəsiniz. Biz ikitərəfli münasibətlə-

İlham Əliyev: "Avropa Azərbaycan qazına ehtiyac duyur"

Prezident İlham Əliyev ölkəmizdə səfərdə olan Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidenti Qordana Silyanovska-Davkova ilə görüşüb

Qordana Silyanovska-Davkova: Azərbaycan təbii qaz, bərpaolunan enerji baxımından çox maraqlı tərəfdaşa çevrilir

Prezident İlham Əliyev: Bu gün Azərbaycan qazı bir çox Avropa ölkəsinin enerji təhlükəsizliyini təmin edir

ni tuta bilib. Əlbəttə ki, Sizin dəyərli fikirləriniz, tövsiyələriniz hamı üçün maraqlı olacaq. Siz bizim tələbələrimizlə də görüşəcəksiniz. Buna görə də Sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Sizin siyasi və dövlət xadimi kimi çox böyük təcrübəniz var. Siz beynəlxalq təşkilatlarda yüksək vəzifələrdə çalışmışınız, eyni zamanda, ölkənizdə müxtəlif mərhələlərdən keçərək ən yüksək vəzifəyə layiq görülmüşünüz. Ona görə Sizin dəyərli fikirləriniz ha-

rimizin inkişafı üçün fəal iş aparırıq. Şadam ki, ölkələrimiz arasında siyasi dialoq dinamik xarakter alır. Bizim xanım Prezidentlə ikinci görüşümüz qısa müddət ərzində bunun əyani sübutudur. Siyasi əlaqələrimizin inkişafı üçün əlavə tədbirlər görülməlidir, müvafiq dövlət qurumları təbii olaraq sıx təmasda olmalıdırlar. Eyni zamanda, iqtisadi sahədə, sərmayə qoyuluşu sahəsində imkanlar araşdırılmalıdır. Əfsuslar olsun ki, bu günə qədər ticari-iqtisadi sahədə o qədər böyük nəticələr əldə edilməyib. Ancaq ümid edirəm ki, Sizin rəsmi səfərinizdən və nümayəndə heyətlərinin təmaslarından sonra biz bu boşluğu da dolduracağıq.

Son ayların müsbət əlaməti də ondan ibarətdir ki, iki ölkə energetika sahəsində əməkdaşlığa başlamışdır. Azərbaycan qazı artıq Şimali Makedoniyanın bazarına çatdırılmışdır və bu, keçən ilin sonlarında baş verdi, bu il artıq müntəzəm olaraq Azərbaycan sizin bazarınızı təbii qazla təmin edəcəkdir. Gələcəkdə biz lazım olan həcmdə qaz təchizatını artırabilirik. Çünki biz bu gün yeni qaz yataqlarının istismara verilməsi istiqamətində fəal iş aparırıq. Bildirməliyəm ki, hazırda Azərbaycan 12 ölkəyə təbii qaz ixrac edir və bizim müştərilərimizin coğrafi yerləşməsi də Avrasiya məkanını əhatə edir. On iki ölkədən 10 ölkə Avropa ölkəsidir. Keçən il Azərbaycan xarici bazarları 25 milyard kubmetr qaz ilə təchiz etmişdir. Təbii ki, bizim istehsalımız bundan daha çoxdur. Çünki biz yerli tələbatı da ödəyirik. Ancaq əhatə dairəsi, qaz təchizatımızın coğrafiyasının geniş-

lendirişməsi də gündəlikdə duran məsələdir. Avropa Azərbaycan qazına ehtiyac duyur. Təxminən üç il bundan əvvəl Bakıda imzalanmış Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında energetika sahəsində strateji tərəfdaşlıq Bəyannaməsi bunun əyani təzahürüdür. Bu gün Azərbaycan qazı bir çox Avropa ölkəsinin enerji təhlükəsizliyini təmin edir və Avropadakı tərəfdaşlarımızın xahişlərinə biz hər zaman böyük diqqətlə yanaşmışıq. Yəni, energetika sahəsində ikitərəfli formatda əməkdaşlıq bizim üçün çox önəmlidir və mən ümid edirəm ki, bu praktiki əməkdaşlıq digər sahələrdə də əməkdaşlığa gətirib çıxaracaq.

Mən xatırlayıram ki, keçən səfəriniz çərçivəsində Siz Azərbaycanın mədəni həyatı ilə də tanış olmusunuz və bilərəm, sabahkı proqramınızda da buna oxşar tədbirlər var. Biz bunu çox müsbət qarşılayırıq, bunu alqışlayırıq. Xalqlarımızın humanitar sahədə əməkdaşlığına da böyük ehtiyac var. Şadam ki, Siz, eyni zamanda, XII Qlobal Bakı Forumunda iştirak edəcəksiniz. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi tərəfindən təşkil olunan bu Forum dünya miqyasında layiqli yeri-

mimiz üçün çox maraqlı ola bilər.

Xanım Prezident, Sizi bir daha səmimiyyətlə salamlayıram, xoş gəlmisiniz. Əminəm ki, səfəriniz uğurlu olacaqdır.

Daha sonra Şimali Makedoniyanın Prezidenti bəyanatla çıxış edib. Prezident Qordana Silyanovska-Davkovanın bəyanatında qeyd edilib ki, Azərbaycan beynəlxalq münasibətlərdə çox fəaldır. Xanım Prezident qeyd edib ki, sonuncu görüş zamanı burada iqlim konfransı təşkil edilmişdi:

-Əvvəlcə, hörmətli Prezident Əliyev, hörmətli mətbuat nümayəndələri, qısa müddətdən sonra Bakıya səfər etmək fərsətinə görə minnətdaram. Mədəniyyət diplomatiyasının gücünə dərinən inanar bir şəxs kimi cənab Prezidentə söylədim ki, mən həqiqətən buraya yenidən gəlməyimi arzulayırdım. Bununla belə, mən məlumatım olmadığı bəzi məsələləri də artıq müzakirə etdim.

Ölkəniz müsəlman Şərqində ilk cümhuriyyət qurmuşdur, eləcə də ilk opera, ilk filarmoniya məhz burada yaradılmışdır. Bu ölkə öz zəngin mədəniyyəti ilə seçilir. Ötən dəfə söylə-

diyim kimi, ilk dəfə ziyarət edə bilmədiyim muzeylərə bu dəfə gedəcəyəm. Bu fərsətə görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Prezident artıq söylədi ki, əgər belə qısa müddət ərzində bir insanla yenidən görüşsənsə, deməli, aydındır ki, bunun yaxşı əsasları var. Fikrimcə, bu bir faktıdır ki, Azərbaycan beynəlxalq münasibətlərdə çox fəaldır. Sonuncu görüş zamanı burada iqlim konfransı təşkil edilmişdi. İndi isə növbəti dəfə tədbir keçiriləcək və orada dünyanı narahat edən əsas çağırışlar müzakirə olunacaq. Bu da yaxşı fərsətdir, çünki bu il biz ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərimizin otuzuncu ildönümünü qeyd edirik. Düşünürəm ki, həmin tarixin bu görüşlə üst-üstə düşməsi yaxşı haldır.

Cənab Prezident Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıqda Avropa İttifaqının marağı haqqında artıq danışdı. Azərbaycan nəinki beynəlxalq geosiyasi səhnədə mühüm yerləşməsi ilə seçilir, o cümlədən bizim kimi kiçik ölkələrin ehtiyac duyduğu təbii qaz, bərpaolunan enerji baxımından çox maraqlı tərəfdaşa çevrilir. Mən cənab Prezidentə söylədiyim məsələləri bir daha vurğulayıram ki, biz irəliyə doğru addımın atılmasını gözləyirik və əməkdaşlığa dair bəyannaməyə və ya razılaşmaya imza atacağıq. Bu, o demək deyil ki, biz yalnız qaz təchizatında Azərbaycandan yardım alacağıq, o cümlədən iqtisadi əməkdaşlıq üçün də imkanlar yarınacaq.

Mən qarşımda xarici işlər nazirini görürəm, biz dərhal diplomatik və xid-

məti pasport sahibləri üçün viza tələbinin tətbiqi kimi təəcüblü bir vəziyyətə son qoyacağıq. Zənnimcə, bu, nə Şimali Makedoniyanı, nə də Azərbaycanı qane edən vəziyyət deyil və bu addımın atılması iki xalq arasında yaxınlaşmaya xidmət edəcəkdir. Ümid edirəm ki, biz Azərbaycanın mədəniyyətini də tanımağa davam edəcəyik. Bundan əlavə, elm sahəsində də universitetlərimiz arasında əməkdaşlığın qurulmasına nail ola bilərik.

Azərbaycan həтта təyyarədən belə çox gözəl görünür, ölkəniz ilə əyani tanışlıqda isə o, insanı valeh edir. Bu səbəbdən turizm sahəsi də əməkdaşlıq edə biləcəyimiz sahələrdəndir.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, bu günədək iqtisadiyyat sahəsində əhəmiyyətli addımlar atılmamışdır. Coğrafi mövqeyimizə görə biz Balkanlarda, Avropanın mərkəzində, bir sıra marşrutların kəsişməsində yerləşirik. Bu, Avropaya və dünyaya açıq olan hər bir ölkə üçün olduqca vacibdir.

Sonuncu dəfə ölkənizdə olarkən bu fikri söyləmişdim və bu gün də təkrar bəyan etmək istəyirəm ki, biz bir-birimizdən bir çox şey öyrənə bilərik və bu səfər dərin dostluğun təməli olacaqdır. Mən tək Dövlət Neft Şirkəti ilə müqaviləni nəzərdə tutmuram. Hesab edirəm ki, gələcəkdə əldə olunan bütün razılaşmalar bizi daha da yaxınlaşdıracaq.

Cənab Prezidentə söylədiyim sonuncu fikir ondan ibarət idi ki, XXI əsrdə yenidən dünya nizamı ilə bağlı fərziyyələrin irəli sürülməsi insanı sarsıdır. Ukrayna da daxil olmaqla, bu geniş region dünyada cərəyan edən hadisələrin özəfini təşkil edir və müxtəlif tərəflər bu regionda təsir gücünə malik olmaq istəyir. Zənnimcə, Avropa yenidən qapılanı açır və sizin nailiyyətləriniz sayəsində biz gələcək əməkdaşlığımızı davam etdirə bilərik.

Səmimi qonaqpərvərliyə və fikir mübadiləsinin aparılması fərsətinə görə Sizə təşəkkür edirəm. Ümid edirəm ki, qarşıdakı illərdə biz daha güclü əməkdaşlığa nail ola biləcəyik. Bu məqamda mən Strateji Əməkdaşlığa dair Sazişi qeyd etmək istəyirəm. Belə bir Saziş region ölkələri ilə imzalanıb və mən müvafiq Sazişin Azərbaycanla da imzalanması üçün heç bir mənəə görmürəm.

Dünyanın qarışıq dövründə bir məkanda yəhudilik, xristianlıq və islamın, eləcə də müxtəlif inancların qarşılıqlı hörmət şəraitində Azərbaycanda yaşaması ölkəmizə marağı daha da artırır. Tolerantlıq və multikulturalizm məkanı olan Azərbaycan həm ölkədə, həm də bütün dünyada tolerantlıq və mədəniyyətlərə-rası dialoq yaratmağı davam etdirməyi qarşıya məqsəd qoyub. Tolerantlıq mühiti dövlətin konsepsiyasına olaraq uyğun daha da möhkəmlənib, bu sahə də dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevrilib. Azərbaycan əhalisinin tərkibi həm etnik, həm dini, həm də məzhəb baxımından zəngindir. Xalqımızın milli özəlliyi, səmavi dinlərin tarixən ərazimizdə yayılması, VII əsrdən torpaqlarımızda bərqərar olmuş İslam dininin təlqin etdiyi ideallar Azərbaycanda müxtəlif dini və milli mənsubiyyətə mənsub insanların birgəyaşayışı sahəsindəki uğurlarını artırır. Bu məkanda bütün tarixi dini abidələr dövlət tərəfindən qorunur, eyni zamanda, dövlət vəsaiti hesabına bərpası təmin edilir. Tariximiz, xalqımız üçün çox böyük əhəmiyyət daşıyan Bibiheybət, Təzəpir, Əjdərbəy, Şamaxı Cümə məscidləri və digər məscidlər yenidən qurulmuş və əsaslı təmir edilmişdir. Bakıdakı Heydər Məscidi, Gəncədə "İmamzadə" kompleksi kimi binalar da Azərbaycan milli memarlığının və incəsənətinin nailiyyətlərinin parlaq nümunələri olmaqla yanaşı, insanların ibadət və dua etmələrinə imkan yaradır.

ŞAH ABBAS VƏ HÜSEYİNİYƏ MƏSCİDLƏRİ

Bu günlərdə Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva, qızları Leyla Əliyeva və Arzu Əliyeva Gəncə şəhərindəki Şah Abbas və Hüseyniyə məscidlərində olublar.

Məscid 1606-cı ildə Səfəvi hökmdarı I Şah Abbasın əmri ilə memar Şeyx Bahəddin Məhəmməd Amilin layihəsi əsasında inşa edilib. Şah Abbas məscidi və ya Gəncə Cümə məscidi Gəncəçayın sol sahilində, Gəncənin tarixi mərkəzində yerləşir. Məscid XVII əsrə aid Arran memarlıq üslubunda ərsəyə gətirilib.

Bu tarixi məscid memarlıq kompozisiyası, planlaşdırma, konstruktiv və bədii-dekorativ xüsusiyyətlərinə görə orta əsr Azərbaycan memarlığının portal-günbəz ənənələrini yaşadır. Binaların memarlığında, xüsusilə günbəz və portalların həllində zəngin memarlıq ənənələrindən uğurla istifadə olunub. Bununla yanaşı, Arran memarlıq məktəbi üçün xarakterik olan lakoniklik və ifadəlilik də bu tarixi dini abidədə əks etdirilib.

2008-ci ildə Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə məsciddə bərpa və təmir işləri aparılıb. Məscidin mövcud vəziyyətinə baxış zamanı bu tarixi-dini abidənin qorunub saxlanması istiqamətində növbəti tapşırıqlar verilib. XIX əsrdə inşa edilən bu dini ocaq, eyni zamanda, Tatlar məscidi kimi tanınır. İbadət-gah mədrəsə, sonralar isə məscid kimi fəaliyyət göstərmişdir. Hazırda bu tarixi-dini abidədə təmir-bərpa işlərinin aparılmasına zərurət yaranıb.

Qeyd edək ki, bütün dinlərin və etnik qrupların nümayəndələrinin bir ailə kimi mehriban, dinc şəraitdə yaşadıkları ölkəmizdə tolerantlıq ənənələrinin qorunmasına xüsusi əhəmiyyət verən Heydər Əliyev Fondunun "Tolerantlığın ünvanı - Azərbaycan" layihəsi çərçivəsində dini abidələrdə, ziyarətgahlarda və tikililərdə təmir-bərpa işləri aparılır, mövzuya aid sənədlər təşkil olunur.

Təbii ki, müsəlman məbədləri ilə yanaşı, pravoslav, katolik, alban kilsələrinin, sinaqoqların tikintisi, təmiri də həyata keçirilib ki, bu da Azərbaycanda dini tolerantlığın nümunəsidir. Bu, Azərbaycanda dövlət-din münasibətlərinin, dinlərarası dialoq, tolerantlıq nümunəsi kimi səciyyələnir, dövlət siyasətinin real mənzərəsini əks etdirir. Bu gün ölkəmizdə 2200-dən artıq məscid mövcuddur, 14 kilsə fəaliyyət göstərir. Bununla yanaşı, ölkə ərazisində 748 pir və ziyarətgah fəaliyyət göstərir.

Bakıda atəşpərəstlik məbədi - Atəşgah yerləşir. Bu ona dəlalət edir ki, ölkəmizdə zərdüşt-lük dininin kökləri var.

AZƏRBAYCANDA DİN DÖVLƏTDƏN AYRIDIR

Azərbaycan Respublikasının din sahəsində apardığı siyasət cəmiyyətdə dinin müxtəlif formalarında mövcudluğunu nəzərə alaraq, fikir, söz və vicdan azadlığı üzərində qurulub. Dövlətin din sahəsindəki siyasəti beynəlxalq hüququn prinsiplərinə və normalarına, Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq müqavilələrə, ölkə Konstitusiyasına və digər normativ hüquqi aktlara əsaslanır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 18-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasında din dövlətdən ayrındır və bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir.

Nümunə üçün vurğulayaq ki, Azərbaycanda yüzillər boyu bərqərar olmuş tolerantlıq mühiti XIX əsrin əvvəllərində ölkəmizə köçürdüləkləri ilk vaxtlardan alman mühacirlərinin yerli əhali ilə qısa müddətdə dərin ünsiyyət qurmasına əlverişli zəmin yaradıb. Almanların Azərbaycana ilk kütləvi köçü isə 1819-cu ilə təsadüf edir. Həmin ilin yayından Tiflisdən Azərbaycanın Yelizavetpol qəzasına köçən 194 alman ailəsi Şamaxor (indiki Şəmkir) yaxınlığında iki koloniya salıblar. Sonralar Gəndəbəy, Şamaxı, Bakı, Şəmkir ərazisində də alman lüteran kilsələri tikilib istifadəyə verildi. Bakıda - 28 May küçəsində yerləşən alman kilsəsi - Kirxa da onlardan biridir. Azərbaycanda yaşayan alman icması hər bazar günü bu kilsəyə gəlib, öz dualarını oxuyur, ibadət edir və söhbət aparırlar.

Azərbaycanda yaşayan qədim yəhudi, xristian, udin və digər milli azlıqların yaşayış məskənləri olan Krasnaya Sloboda, Nic və İvanovka kəndləri dövlətin daim diqqət və

Azərbaycanın multikultural dəyərləri

XIX əsrin əvvəllərində İrəvanda 8 karvansara mövcud olmuşdur. Culfa, Gürcü, Zərrabi xan (Sərrafxana), Tahir, Sulu, Susuz, Avşar, Hacı Əli karvansaralarında üst-üstə 851 köşk mövcud olmuşdur. İrəvanda Şərq memarlıq üslubunda 8 hamam - Şəhər, Zal xan, Şeyxülislam, Mehdi bəy, Hacı Bəyim, Təpəbaşı, Hacı Əli, Hacı Fətəli, Kərim bəy hamamları mövcud idi. Göy məsciddə İrəvan şəhərinin tarix muzeyi yerləşdirilmiş, Zal xan məscidi rəsamların sərgi salonuna çevrilmişdi. Erməni vandalları İrəvan qalasını və onun içərisində yerləşən bütün tarixi-memarlıq abidələrini tədricən yer üzündən silmişdilər. Bu gün qədim Azərbaycan şəhəri olan İrəvanda sağ qalan yeganə Təpəbaşı məhəlləsi də məhv edilmə təhlükəsi ilə üzləşib.

Qarabağda və Qərbi Azərbaycanda tarix və mədəniyyət abidələrinin dağıdılması, ermənilərin özbaşınalığı "Silahlı münaqişə baş verdikdə mədəni dəyərlərin qorunması haqqında" 1954-cü il Haaqa Konvensiyasına, "Arxeoloji irsin mühafizəsi haqqında" 1992-ci il Avropa Konvensiyasına, Ümumdünya mədəni və təbii irsin mühafizəsi haqqında" UNESCO-nun 1972-ci il konvensiyasına ziddir.

Prezident İlham Əliyev çıxışlarında ermənilərin vandallıq əməllərini ifşa etmişdir. "İşğal dövründə Ermənistan Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində şəhər və kəndləri, bütün mədəni və dini abidələri qəsdən dağıdıb. Hətta qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilib", - deyərək bildirib ki, Ermənistanın məqsədi əsrlər boyu həmin ərazilərdə yaşamış azərbaycanlıların izini silmək olub.

Ziddiyyətlərlə dolu iyirmi birinci yüzillikdə Azərbaycan ənənələrinə sadıq qalaraq milli mənəvi dəyərlərə önəm verərək islamofobiya, islam adından sui-istifadə edərək qırıqlar törədənələrə malik olduğu dəyərləri ilə çağırışlar edərək onları sülhə, dostluğa dəvət edir. Çağırışları ilə bütün dünya xalqlarına, bütün dünya dövlətlərinə Azərbaycanın bugünkü həqiqətlərini bəyan edir. Azərbaycan Prezidenti Cənab İlham Əliyev çıxışlarının birində vurğuladığı kimi, "Azərbaycan modeli, Azərbaycan nümunəsi bu gün dünyanın müxtəlif ölkələrində öyrənilir. Bizim bu istiqamətdəki siyasətimiz artıq özünü həm ölkəmizdə, həm bölgədə və həm də dünyada təsdiq etmişdir. Biz öz milli mənəvi, dini dəyərlərimizə sadıq, onları qoruyuruq, eyni zamanda, müsəlman aləmində həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi üçün səylərimizi əsirgəmirik".

Sülhə nail olmaq imkanlarına maneə törədən qeyri-sabit dövlətlər Azərbaycandakı əmin-amanlıqdan, tolerantlıq ənənələrini görürlər. Azərbaycan istər ölkə səviyyəsində, istərsə də beynəlxalq səviyyədə dinlərarası və çoxmədəniyyətli harmoniyanın inkişafına təkan verir və bu nailiyyətin davamlı olması üçün tədbirlər həyata keçirir. Ümumdünya Mədəniyyətlərə-rası Dialoq Forumu, Dünya Dini Liderlərinin Forumu, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının Qlobal Forumu və onlarla belə tədbirləri keçirməklə, dünyanın diqqətini özünü cəlb edən Azərbaycan bu və ya digər tədbirlərlə xalqlar və dövlətlər arasında əməkdaşlığa xidmət edir. Sülh içində yaşayan plüralist və demokratik cəmiyyətlər qurmaq üçün dağıdıcı cərəyanlara qarşı birlikdə mübarizə aparmağın vacibliyi əsas məsələ kimi bu və ya digər məsələlər müzakirə olunur.

Azərbaycan Prezidenti Cənab İlham Əliyevin məlum sərəncamları ilə ölkəmizdə 2016-cı ilin "Multikulturalizm ili", 2017-ci ilin isə "İslam Həmrəyliyi ili" elan edilməsi bəşəri dəyərlərə olan ali münasibətin daha bir təzahürü idi. Dünya ictimaiyyəti Azərbaycanın nümunəvi tolerantlıq, multikulturalizm modelini, dinlərarası dialoq mədəniyyətini qəbul edir və öyrənir.

Zümrüd BAYRAMOVA

Zelenskiyə təsəlli üçün təşkil edilən “MƏKTƏB SAMMITİ”

Trampın Avropa İttifaqını yeni hərbi blok yaratmağa sövq etdiyi barədə yazılara son günlər Avropanın bir çox mətbuat səhifələrinin manşetlərində rast gəlinir. Londonda keçirilən görüşün isə çox “bəzədilmiş” şəkildə təqdim edilməsi daha diqqət çəkən oldu. Bu görüşü qəribəliyi ilə fərqləndirənlər az olmadı və iki liderin ümumiyyətlə, küncdə oturmaları xüsusi ironiya ilə təqdim edildi. Görüşün məhz dövlət başçıları deyil, kənd toplantısının iştirakçılarının “birgə yığılması” kimi göstərilməsi bənzətmələr içərisində ən maraqlısı sayıla bilər. Bütün bunlarla yanaşı, Aİ liderlərinin Zelenski-ni Trampdan üzr istəməyə məcbur etdikləri barədə də fikirlər var və həmçinin qeyd olunur ki, sammit buna görə də tələsik təşkil edilib. Elə məhz bu səbəbdən də sözügedən toplantını “məktəb sammiti” adlandıranlar da az deyillər.

Sammitə Londonun “Kənd Şurası” adının verilməsi deyərsən, iştirakçıların da ürəyincə olub

Londonda keçirilən Sammit bir çox mətbuat səhifələrində lağ hədəfinə çevrilib. Beləki, məsələn, həmin Sammitə əyalət toyu, kənd məclisində səsvərmə, valideyn yığıncağı və bunlara bənzər bir çox adlar verilib. “Kasıb tələbə” və ya “imkansız şagird” ilə nə etmək lazım olduğuna qərar vermək üçün Avropa Birliyi liderlərinin müəllimlər şurasına toplaşdıqlarını qeyd edənlər birmənalı olaraq sammiti ələ salıblar. Məsələ burasındadır ki, edilən lağa heç cavab da verilməyib və deyəsən elə hamı eyni fikirdədir. Daha dəqiq desək, sammiti məhz londondakı kənd şurası adlandıranların fikri ilə, bənzətmə ilə deyəsən, elə iştirakçılar özləri də razılaşıblar və eyni qənaətdə imişlər...

Diqqətə çatdıraq ki, “Lancaster House” Britaniya diplomatiyasının “mərkəzi” kimi tanınır. 1913-cü ildən bəri burada danışıqlar, görüşlər və konfranslar keçirilir və həmişə də “layiqli” şəkildə və layiqli masalar arxasında oturulub. Amma bu dəfə mənzərə tamamilə fərqli olub və buna görə də Sammitə Kənd Şurası deyilməsi heç qətiyyəni qıcıq doğurmayıb. Milli Konqreslər Bürosunun direktoru Sagid Zaremkov deyib ki, “Cədvəlin özü belə mahiyyətə masalardan ibarətdir. Biz ancaq tədbirin adının yazıldığı ki banneri görürük və onlar ən azından masanın bütün perimetri ətrafında yerləşdirilə bilər. Deməli, heç də ürəkəcan olmamaqla yanaşı, həm də sanki hansısa qeyri-ciddi tədbir təəssüratı bağlayıb.

Köhnə malikanə üçün masalar, qeyd olunana görə, yeni dövrdə alınıb. Həmin masalar ilk dəfə 2012-ci ildə iqlim təhlükəsizliyi konfransını əks etdirən fotosəkillərdə görünmüşdülər. O vaxt İngiltərənin Xarici İşlər Naziri Uilyam Heyq idi, hansıki London onu, məhz seçki kampaniyası zamanı müşaviri ilə bir otaq otağını bölüşən biri kimi kəskin qalmaqalla xatırlayır. “Trumpın önündə başı aşağı sallamaq, onların nə qədər müdrik olduqlarını söyləmək və müqaviləni imzalamaq ağıllı siyasi qərar olardı”, deyər İngiltərə Xarici İşlər Naziri Uilyam Heyq bildirib. Bir

söz, mövcud vəziyyətlə bağlı ironik bənzətmə ilə yanaşı, bir “ağıllı” tövsiyyə də verilib və iştirakçıların ürəyincə olub.

Londondakı görüş “Zelenski fanklubu” kimi təqdim olunur və qətiyyəni ciddi bir toplantı kimi nəzərə alınmır

Masaların alınması ilə bağlı sövdələşmənin hansı həcmdə, hansı cıvarda, hansı məbləğdə olduğu hələlik dəqiq bilinmir. Diqqətə çatdıraq ki, həmin masaların oxşarları indi ofis avadanlığı mağazalarında, eləcə də həftəlik London metro keçidində təxminən çox ucuz qiymətə satılır. Bir çox siyasətçilərin məhz həmin masaların əsas çatışmazlığının kvadrat formada olması kimi təqdim etməsi də qətiyyəni təsadüfi sayıla bilməz. Yəqin ki, masaların qeyd olunan formada olması da “xoşagələ” olmayıb və bu realıq özü də diqqəti cəlb edir...

Londondakı görüş “Zelenski fanklubu” kimi təqdim olunur. Hətta Avropa İttifaqı liderlərinin birinci sinif şagirdləri səviyyəsində olan məktəblilər kimi çiyin-çiyinə parta arxasında oturmaqları xüsusi bənzətmə ilə göstərilir və belli olur ki, qətiyyəni ciddi bir toplantı kimi nəzərə alınmır. Hətta iştirakçıların yerləşdirilməsinin belə əlifba sırası ilə olduğunu qeyd edənlər açıq mətnlə ələ salmış olurlar. “Məntiq tam aydın deyil. Çünki bu düzlülük, ya stajla, ya iştirakçıların əlifba sırası ilə, ya da ölkələrin əlifba sırası ilə oturmuşdur. Amma burada görürük ki, bir növ qarışıqlıq var”, deyər Milli Konqres Bürosunun direktoru Zaremkov bildirib.

İndi mənzərəni özümüz də təsəvvürümüzdə canlandıranda görürük ki, nə masalarda çiçək, nə də heç mikrofon belə yoxdur. Hətta lövhələr üçün iştirakçıların adları da printerdə çap olunub. Məktəb partalarına ox-

şayan stolların da əyri şəkildə yığılması görüşün nə dərəcədə dırmaq arası “ciddi olduğunu” göstərir. Belə çıxır ki, Sammit adı verilən bu toplantı gözəndə pərdə asmaq üçün olub. Yəqin ki, həmin “pərdəni” asmaq üçün yaman çox tələsiblər.

Avropalıların fikrincə, gərginliyin səbəbi Trampın məhz Avropa ordusuna qarşı çıxış etməsidir

Görüş məhz Britaniya Xarici İşlər Nazirliyi vasitəçiliyi ilə baş tutub. Bu özü də bir vacib məqam kimi diqqəti cəlb edir. Tez-tez eşidilirdi ki, Avropa Birliyində olan xarici işlər nazirləri özlərini çox hərbi ritorika ilə danışanlar kimi aparırlar. Josep Borrellin bir vaxtlar Rusiyanı məhv etməyə çağıraraq rusları necə ələ saldıqlarını da xatırlayırdı. İndi də bəziləri özlərini eyni şəkildə aparırlar. Sanki onlar diplomat deyillər. Əslində, tam olaraq belədir və məhz buna görə də Avropada Borrell və onunla eyni ağılda olanların bu cür sərt bəyanatları heç kəsi təəccübləndirməyib. Çünki onlar həm də Avropa müdafiə birliyinin liderləridirlər. Bu tərz avropalıları eyni vaxtda təşəbbüslər irəli sürməyə, kiməsə onları qəbul etməsə, dərhal düşməni elan edilərək, eyni heyətlə hücum etməyə imkan verir. Marafıdır ki, bəs bu Avropa müdafiə ittifaqı nədir, ümumiyyətlə, nə olan şeydir?

Xatırladığımız kimi, 2016-cı ildə Tramp ilk dəfə ABŞ prezidenti seçiləndə Avropa hərbi potensial yaratmaq qərarına gəlmişdi. Belə, NATO mövcud idi, lakin Avropa artıq başa düşürdü ki, nə vaxtsa ABŞ onu tərk edə bilər. Elə bu qorxu ilə dövlətlər çoxlu xərc çəkdilər. Tramp əvvəlcə bütün Avropa İttifaqı ölkələrindən ÜDM-nin iki faizini NATO-ya xərc etmələrini tələb etdi. İndi bu rəqəm artıq dörd faizə çatıb. Avropa İttifaqı ölkələri əlbəttə ki, bu cür, bu şəkildə pul ödəyə bilməzlər. Heç başa da düşmürdülər ki, ABŞ onlardan necə be-

lə bir şey tələb edə bilər? ABŞ-ın diktəsi olmadan özlərinin Avropa qoşunlarını yaratmaq daha asan olmazdı, deyər düşüncələri də təsadüf deyildi. Yəqin ki, İngiltərə Aİ-dən ayrıldıqdan sonra Makronun bunu 2018-ci ildə açıqlamasını da dünya ictimaiyyəti unutmayıb. Onu məhz Ursula fon der Leyen və Viktor Orban da dəstəkləmişdi. Bu gün də ortada atılıb-düşənlər, “fəaliyyət göstərənlər” də həmin onlardır. Bəli, belə bir struktur yaradıldı və PESCO adlanan struktur Avropa ordularını, donanmalarını və hava qüvvələrini birləşdirir. Bu, əslində NATO deyil, çünki o, yalnız Avropada fəaliyyət göstərir. Üstəlik, avropalılar amerikalılara bildiriblər ki, PESCO hərbi münafişə zamanı AB-nin ABŞ-a borc verəcəyinə dair güclü “arxa-dayaq” olacaq. Ancaq artıq 2019-cu ildə amerikalılar PESCO-nun səbəbsiz olmadığını başa düşdülər. Çünki Avropa hərbi sənayesi Amerika şirkətlərini öz bazarından sıxışdırmağa başladı. Heç bununla da məsələ bitmədi...

İlk prezidentliyi dövründə belə Tramp Avropa ordusu məsələsini aradan qaldırmağa çalışıb. Məhz onun dövründə Rusiya əvvəlcə ABŞ-ın, buna görə də NATO-nun düşməni elan edildi. Əgər Rusiya düşməndirsə, o zaman Aİ NATO-ya nüvə mühafizəsi üçün pul ödəməlidir. Yəni, başa düşmək çətin deyil ki, nəyə nail olunur. Respublikaçılara tabe olan dövlətlər heç də NATO-nun tərəfdarı deyillər. Onlar təşkilatdan çıxacaqdılar. Avropalılar isə bunu çoxdan başa düşürlər. Problem ondadır ki, avropalılar çox ləng tərəfənlər. Onların “PESCO”-su hələ formalaşmayıb. Onlar birlikdə Rusiyaya zərbə vura bilməzlər. Onlar həm də NATO-nun “məzarına” çevrilə bilməzlər. Ona görə də belə bir gərginlik hökm sürür. Gərginliyin səbəbi isə, avropalıların fikrincə Trampın məhz Avropa ordusuna qarşı çıxış etməsidir. Bu qəddər canfəşanlıq da elə məhz buna görə imiş. Hər halda, yaxın zamanda sular durula bilər və yalnız bu zaman daha dəqiq şəkildə hər şey üzə çıxar

İnam Hacıyev

Azərbaycanda hər bir sahədə müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq yeni islahatların, dəyişikliklərin aparılması, planlı sosial, iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsi ölkəmizə böyük uğurlar gətirib. Xüsusilə də, 30 il erməni işğalı altında olmuş torpaqlarımızın 44 günlük Vətən Müharibəsi ilə azadlığına qovuşması ölkəmizin imicini nəinki regionda, ümumilikdə dünyada daha da möhkəmləndirib, hörmətini, nüfuzunu artırıb. Təbii ki, qazanılan böyük uğurların kökündə ölkə Prezidenti İlham Əliyevin apardığı müdrik siyasəti dayanır. Məhz Prezident İlham Əliyevin uzaqgörən, pragmatik siyasəti sayəsində Azərbaycan dünyanın ən inkişaf edən, azad, demokratik dövlətlərdən hesab olunur. Azərbaycan dünya miqyasında həm də sabitlik adası olaraq tanınır və qəbul edilir. Bütün bu kimi uğurların, nailiyyətlərin fonunda həm də siyasi sistemdə mühüm yeniliklər, dəyişikliklər baş verir. Prezident İlham Əliyevin ölkəmizdə sağlam siyasi dialoq mühitinin formalaşması təşəbbüslərinə müvafiq olaraq əhəmiyyətli addımlar atılır, görüşlər keçirilir, konfranslar təşkil edilir. Hələ 44 günlük Vətən Müharibəsində bütün siyasi partiyalar birmənalı şəkildə xalq-iqtidar birliyinə dəstək nümayiş etdirərək Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin ətrafında birləşdiklərini bəyan etmişdilər. Siyasi partiya rəhbərləri bir araya gələrək Ermənistan silahlı qüvvələrinin genişmiqyaslı təxribatına dair birgə bəyanat imzalamış və bəyanatda Ermənistanın işğalçılıq siyasətinə beynəlxalq təşkilatların göz yumması qınalılır və onlardan adekvat tədbirlərin görülməsi tələb edilirdi. 44 günlük Vətən Savaşı Azərbaycanın parlaq hərbi, siyasi, diplomatik qələbəsi ilə başa çatdıqdan sonra siyasi partiyalar siyasi dialoq mühitini davam etdirdilər. 2020-ci ilin fevral ayından etibarən Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin müdiri Ədalət Vəliyev ölkəmizdə fəaliyyət göstərən hər bir siyasi partiya rəhbəri ilə fərdi qaydada görüşərək, onlarla söhbətlər, müzakirələr aparıb. Bu görüşlərdən bir qədər sonra siyasi partiyalar qərargahlarla təmin olundular, onların normal fəaliyyət göstərmələri üçün dövlət büdcəsindən maliyyə yardımları ayrıldı.

Siyasi partiyalarla dövlət orqanları arasında konstruktiv əməkdaşlıq qurulub

2024-cü il mayın 17-də siyasi partiyalarla dövlət orqanları arasında konstruktiv əməkdaşlığın qurulması və inkişaf etdirilməsi məqsədilə Prezident Administrasiyası tərəfindən Milli Məclis Aparatının, Mərkəzi Seçki Komissiyasının, Hesablama Palatasının, Ədliyyə və Maliyyə nazirliklərinin, habelə 25 siyasi partiyanın nümayəndələrinin iştirakı ilə mayın 16-da görüş təşkil olunmuşdur. Görüşdə çıxış edən Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin müdiri Ədalət Vəliyev dövlət siyasətində demokratik prinsip və dəyərlərə daim sadıq qalan Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə ölkədə davamlı olaraq müxtəlif siyasi qüvvələr arasında konstruktiv əməkdaşlıq, sağlam siyasi dialoq və ümummillət məsələlərində həmrəylik mühitinin təşviq olunduğunu bildirib, bu istiqamətdə indiyədək görülmüş çoxsaylı işlər barədə ətraflı məlumat verib. Ədalət Vəliyev onu da qeyd etmişdir ki, siyasi partiyaların cəmiyyətdə artan rolunu ölkəmizdə formalaşmaqda olan yeni siyasi konfiqurasiyanın əsas elementlərindən biri kimi xüsusi vurğulayaraq təşkil olunmuş görüşün, həmçinin siyasi partiyaların mövcud potensialının dövlət siyasətinin və ictimai münasibətlərin daha da inkişafına yönəldilməsi imkanlarının genişləndirilməsinə xidmət etdiyini bildirib. Ə.Vəliyev sağlam əməkdaşlığın, milli həmrəyliyin sabitliyi və

Azərbaycanda siyasi partiyalararası əməkdaşlığın yeni modeli yaranıb

dayanıqlı inkişafı təmin edən amillərdən olduğunu diqqətə çatdırıb. Daha sonra 2025-ci il fevralın 25-də Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsi tərəfindən "Suverenliyin bərpası: siyasi müstəvidə yeni münasibətlər sisteminin formalaşdırılması" mövzusunda dəyirmi masa təşkil edilib. Bütün bu kimi fundamental işlər ölkə Prezidenti, Fəxri Sərkərdə İlham Əliyevin siyasi partiyaların ölkənin ictimai-siyasi həyatında fəallığının artırılmasına, sağlam əməkdaşlıq mühitinin dərinləşməsinə, dövlət siyasətində siyasi partiyalarının rolunun və yerinin güclənməsinə xidmət edən siyasətinin təzahürüdür. Xeyirli, gərəklisi siyasətin daha bir nümunəsi 2025-ci il martın 6-da ölkəmizdə fəaliyyət göstərən siyasi partiya nümayəndələri, tanınmış politoloqlar və siyasi şərhçilər, habelə internet televiziya kanallarının rəhbərləri, qəzet redaktorları və digər jurnalistlər növbəti birgə səfər çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının təşkilatçılığı ilə martın 6-da Xankəndi, Əsgəran və Xocalıya səfər ediblər. Demək olar ki, bu səfər işğaldan azad edilən ərazilərə siyasi partiya rəhbərlərinin beşinci səfəridir. Bundan öncə Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin təşkilatçılığı ilə siyasi partiya rəhbərləri 2021-ci ilin martın 17-də Ağdam şəhərinə, 2021-ci il oktyabrın 7-də Şuşa şəhərinə təşkil edilib. Növbəti səfər Şuşa Bəyannaməsinin birinci ildönümü münasibətilə 2022-ci ilin iyunun 15-də Şuşa şəhərində keçirilmiş "Azərbaycan-Türkiyə strateji müttəfiqlik münasibətləri Qafqaz və region üçün sülh və sabitlik mənbəyidir" adlı beynəlxalq konfransın keçirildiyi zaman təşkil edilib. 2022-ci il iyunun 24-də isə siyasi partiya rəhbərlərinin səfər ünvanları Zəngilan rayonu, əsasən də Ağal kəndi olub.

Xankəndidə ucalan üçrəngli bayraq önündə çəkilən fotolar siyasilərdə qururverici anlar yaşatdı

24 siyasi partiyanın nümayəndələri, tanınmış politoloqlar və siyasi şərhçilər, habelə

internet televiziya kanallarının rəhbərləri, qəzet redaktorları və digər jurnalistlər 2023-cü il sentyabrın 19-da başlayın və 23 saat 44 dəqiqə çəkən antiterror tədbirləri ilə azadlığa qovuşan yurd yerlərini ziyarət ediblər. Ziyarətçilər səfər çərçivəsində Xankəndi şəhərində olublar və 2023-cü il noyabrın 8-də Vətən müharibəsində əldə edilən Zəfərin üçüncü ildönümünə həsr olunan hərbi paradın keçirildiyi Zəfər meydanını ziyarət ediblər. Eyni zamanda siyasi partiya rəhbəri və digər iştirakçılar Xocalı şəhərində inşa edilən Xocalı Soyqırımı Memorialında aparılan işlərlə yaxından tanış olublar, Əsgəranda aparılan quruculuq, bərpa, tikinti işlərinin həyata keçirildiyi yerlərə baş çəkiblər. Siyasi partiya rəhbərləri işğaldan azad edilən əraziləri ziyarət etməkdən, orada aparılan tikinti, bərpa işlərindən qürur hissi keçirdiklərini bildiriblər. SİA-ya açıqlamasında Ana Vətən Partiyasının sədri Fəzail Ağamalılı: "Prezident Administrasiyasının siyasi partiyalar və qanunvericiliklə əlaqələr şöbəsinin müdiri Ədalət Vəliyevin rəhbərliyi altında ölkədə fəaliyyət göstərən partiya rəhbərlərinin, politoloqların, ictimai siyasi xadimlərin, eyni zamanda media kapitanlarının Əsgərana, Xocalıya səfəri bizdə böyük bir sevinc və xoş duyğular yaratdı: "Həqiqətən də görüklərimizdən böyük sevinc, qürur hissi duyduq. Əsgəranda Xankəndiyə kimi olan məsafə həqiqətən də tikinti meydançasına bənzəyirdi. İlk olaraq Əsgəran qalası ilə tanış olduq. Prezidentin Xankəndi üzrə səlahiyyətli nümayəndəsi Elçin Usubov Əsgəran qalası ətrafında onun durumu haqqında ətraflı məlumat verdi. Bəlli oldu ki, Prezidentin xüsusi tapşırığı əsasən də bərpa vəziyyətinə salınmış bu Əsgəran qalası ən yüksək səviyyədə tarixi abidə kimi əbədiləşəcəkdir".

F.Ağamalılı onu da bildirdi ki, səfər çərçivəsində Xocalının Ballica kəndində olduq: "Ballicanın abadlığı bizi heyran etdi. Bunu Prezidentin səfəri zamanı telekanallarda da izləmişdik. Ballica Azərbaycanın ən dilbər guşələrindən birinə çevrilib və öz sakinlərini gözleməkdədir. Qarabağ universitetinin rektoru bizə ətraflı məlumat verdi, hədəflər haqqında danışdı. Sonra Xankəndinə gələrək Elçin Usubov buradakı işlər barədə bizə məlumat verdi, xatirə şəkl

li çəkirdik. Geriyə böyük təəssüratlarla qayıdırdıq. İşğaldan azad olunan ərazilərimiz gözəl anlarını yaşayır. Burada çox yaxşı şərait qurulub. Bütün bunların arxasında Prezidentimizin siyasi iradəsi və xalqına məhəbbəti dayanır".

Azərbaycan Milli İstiqlal Partiyasının sədri Arzuxan Əlizadə bildirdi ki, biz əvvəlki səfərlərdə Azərbaycanın dağıdılmış şəhərlərini, kəndlərini, qəsəbələrini, viran qalmış infrastruktur sahələrini, eləcə də sözün həqiqi mənasında yandırılmış torpaqlarımızı görüb, kifayət qədər pərişanlıq hissi keçirirdik: "Amma eyni zamanda qururlanırdıq ki, torpaqlarımızı işğaldan azad etmişik və bu torpaqlara yenidən qayıda bildik. Əslində bu gün də ikili hisslər keçiririk, amma bilirik ki, bu torpaqları işğaldan azad etmişik. Xocalıya yenidən qayıtmışdıq, Xocalı yenidən qurulmaqdadır! Xocalıda 1 sayılı məktəbi gördük, onun yenidən inşa edilmiş həyətinə futbol meydançası qurulub, məktəbli uşaqlar orada futbol oynayırdılar. Sözün həqiqi mənasında elə bu, möhtəşəm görüntü idi. Çünki uşaqlar yenidən Xocalıya qayıdıb, onu yenidən qurub yaradacaqlar, dövlət hesabına və öz yaşayışları ilə bu torpaqları yenidən rəvnəqləndirəcəklər.

İnsanlarımız bu torpaqlara qayıtdıqca burada yeni canlanma baş verir. Xankəndidə, eləcə də başqa ərazilərdə möhtəşəm işlər görülməkdədir. Qarabağ universitetinə gəldik, burada 150 tələbə təhsil almaqdadır. Eyni zamanda burada məktəb binasında inşa edilmişdir ki, burada da 600 nəfər şagird təhsil alır. Bu ərazilər yenidən qurulur, yeni binalar tikilir və bura müəyyən iş adamları investisiya qurmaqdadır".

Bir sözlə görünən ondan ibarətdir ki, ölkəmizdə siyasi partiyalar arasında möhkəm birlik, vəhdət yaranır. Bu birliyin müəllifi isə Azərbaycan hakimiyyəti, dövlətimizin başçısı, Qarabağ fəhri İlham Əliyevdir. Hər sahədə qazanılan uğurlar kimi sağlam siyasi dialoq mühitinin yaradılması istiqamətində irəliləyən və həyata keçirilən siyasət bundan sonra da davam etdiriləcək. Qazanan isə təbii ki, yenə də Azərbaycan xalqı və dövlətçiliyimizin daha da möhkəmlənməsi olacaq.

İLHAM ƏLİYEV

Erməni vandalizmi

Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiası, onun işğalçılıq siyasəti 30 ilə qədər davam etdi. Ermənistanın Qarabağa ərazi iddiasının tarixi kökləri, onun təcavüzkar mahiyyəti, Ermənistanın Azərbaycana qarşı müharibəsinin işğalçı xarakteri "Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyasının nəticəsi idi. Onun Azərbaycana qarşı olan uydurma torpaq iddiaları heç bir tarixi mənbəyə söykənmir. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycana qarşı işğalçılıq müharibəsinin başlanması, müharibənin gedişi, Azərbaycan ərazilərinin işğalı prosesi və zəbt olunmuş Azərbaycan torpaqlarında qurulmuş işğalçılıq rejimi nəticəsində dövlətimizə külli miqdarda ziyan dəymişdir. 10 mindən çox insanın vəhşicəsinə qətlə yetirilməsi, bir milyondan çox insanın qaçqın və məcburi köçkünə çevrilməsi bütün dünyanın, o cümlədən demokratiya və insan haqlarını yüksək tutduğunu iddia edən Avropanın gözü qarşısında baş verirdi. Azərbaycan torpaqlarının işğalını pisləyən və erməni hərbi qüvvələrinin bütün işğal edilmiş ərazilərdən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən BMT Təhlükəsizlik Şurasının Qətnamələri 30 il ərzində kağız üzərində yerinə yetirilməmiş qalmışdı. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsini viran qoymuş, minlərlə insanın həyatına son qoymuş Ermənistan ordusunun 30 il ərzində Azərbaycan torpaqlarını işğal altında saxlaması Avropa parlamentarilərini hərəkətə gətirə bilmədi. Azərbaycan torpaqlarında ermənilər tərəfindən törədilmiş etnik təmizləmə, vandalizm və müharibə cinayətlərinin izləri bu gün də işğaldan azad olunmuş ərazilərdə qalmaqdadır.

Azərbaycanın tarixi abidələrinə münasibətdə ərazilərimizdə yüzlərlə tarixi-dini abidələrimizi məhv ediblər. Azərbaycan xalqının mədəni irsi bəşər mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olduğundan Azərbaycan Respublikasının ərazisində xalqımızın çoxəsrlik tarixi keçmişindən yadigar qalmış tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi beynəlxalq əhəmiyyət kəşb edən bir problemdir.

ÜMUMDÜNYA KONVENSIYALARINA ZİDD ƏMƏLLƏR

Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində erməni işğalçıların özbaşınalığı, tarix və mədəniyyət abidələrimizin dağıdılması və qəsdən korlanması "Silahlı münaqişə baş verdikdə mədəni dəyərlərin qorunması haqqında" 1954-cü il Haaqa Konvensiyasına, "Arxeoloji irsin mühafizəsi haqqında" 1992-ci il Avropa Konvensiyasına, "Ümumdünya mədəni və təbii irsin mühafizəsi haqqında" YUNESKO-nun 1972-ci il konvensiyasına ziddir.

Hərbi təcavüz nəticəsində işğal olunmuş ərazilərdə ilk insan məskənlərindən olmuş məşhur Azıx və Tağlar mağaraları, Qarakö-pək, Üzerliktəpə kurqanları hərbi məqsədlərlə istifadə edilərək qəsdən dağıdılmışdır. Şuşa, Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan, Füzuli rayonlarının ərazilərindəki qəbiristanlıqlar, türbələr, məzarüstü abidələr, məscidlər, məbədlər, Qafqaz Albaniyasına məxsus abidələr və digər milli abidələrimiz məhv edilmişdir. Bu dağıntıları 44 günlük Vətən Müharibəsində qazandığımız Zəfərdən sonra bu ərazilərə səfər edən xarici KİV nümayəndələri, diplomatik korpusların nümayəndəliklər öz gözləri ilə gördülər.

İşğalçılar genişmiqyaslı, qeyri-peşəkar arxeoloji qazıntı işləri aparmış, kurqanları dağıtmışlar. Həmin ərazilərdə 40 mindən artıq əşyanın toplandığı 22 muzey, 4,6 milyon kitab fondu olan 927 kitabxana, 808 klub, 4 teatr və 2 konsert müəssisəsi, 8 mədəniyyət və istirahət parkı, 4 rəsm qalereyası, 85 mu-

DÜNYA 30 İL ƏRZİNDƏ SƏSSİZ QALDI

30 ilə yaxın işğal altında olan ərazilərdə və Qərbi Azərbaycanda vəhşi işğalçılar abidələrimizə, bizim tariximizlə, mədəniyyətimizlə bağlı yerlərə divan tutublar. Bu abidələr yer üzündən silməklə, keçmişimizi, yaddaşımızı silməyə çalışıblar. Tarixi mənbələrdə qeyd olunduğu kimi, Azərbaycan torpaqları 1828-ci ildə "Türkmənçay" müqaviləsi ilə Rusiya və İran arasında bölüşdürüldükdən sonra çar Rusiyası mərhələli şəkildə ermənilərin bu ərazilərdə məskunlaşmasına imkan yaratdı. Özlərinə yer eyləyən ermənilər illər uzununu öz mürdər niyyətlərini həyata keçirməyə başladılar. Onlar Azərbaycan torpaqlarını işğal etməklə, tarixi-mədəni irsimizi, adət-ənənələrimizi, musiqimizi və incəsənətimizi özünüküldürməyə cəhd etmiş, qədim tarixə malik olduqlarını bu yolla sübut etməyə çalışmışlar. Məkrli niyyətlərinə nail ola bilmədikdə isə tarixi-mədəniyyət abidələrini, məscidləri, qəbiristanlıqları vəhşicəsinə dağıdıb, yer üzündən siliblər. Qərbi Azərbaycan torpaqlarında 1913- 1918-ci illərdə İrəvan şəhərində Sərdar sarayı kompleksi, çoxsaylı karvansaralar, hamamlar, türbələr dağıdılmışdır. Şah İsmayıl Xətəinin öz vəziri Rəvanqulu xana tikdirdiyi İrəvan qalası, o cümlədən 1870-dən çox Azərbaycan-türk mənşəli tarix və mədəniyyət abidələri, bir o qədər də qədim və orta əsrlərə aid qəbiristanlıq, heykəllər, incəsənət nümunələri tamamilə məhv edilib. O illərdə İrəvan qəzasında 42, Ecmiədzin qəzasında 33, Zəngəzur qəzasında 35 məscid talan edilərək yandırılmışdır.

Şanlı Azərbaycan Ordusunun 44 günlük zəfər yürüşü doğma Qarabağımızın azadlığa

qovuşdurulması ilə yanaşı, tarixi, mədəni irsimizi də erməni vandallarından xilas etdi. 30 il müddətində işğal altında saxladıqları bütün tarixi, dini abidələrimizi məhv ediblər. Cəbrayıl 132 tarixi abidə, Ağdam, Zəngilan, Qubadlı, Kəlbəcər və Füzuli rayonlarında yüzlərlə tarixi, memarlıq və mədəniyyət abidələri, on minlərlə eksponatı olan muzeylər düşmən əlinə keçərək viran edilmişdir. Şuşada XVIII əsrə aid Gövhər Ağca məscidi, Hacı Abbas məscidi və karvansaray, Hacı Yusifli məscidi, Cəbrayıl 5 V və VII əsrlərə aid səkkizguşəli türbə, XVIII əsrə aid Sultanməcidi hamamı, Zəngilanda XII əsrə aid Qız qalası, XIV əsrə aid səkkizguşəli türbə, Laçında XIV əsrə aid Məlikəjdər Türbəsi, Ağdamda dünyada ikinci olan Çörək Muzeyi, eramızdan əvvəl V əsrə aid Çalaqtəpə yaşayış məskəni, Qubadlıda IV əsrə aid Gavur dəyəsi, V əsrə aid Qalalı və Keyqala abidələri, Kəlbəcərdə XIII-XVIII əsrlərə aid Xotavənd məbədi, Füzulidə 1682-ci ildə tikilmiş Qiyasəddin məscidi, 1684-cü ildə tikilmiş Qarğabazar karvansarayı və digər tarixi memarlıq abidələrimiz erməni vandalizminə məruz qalmışdır.

Ermənilər ələ keçirdikləri ərazilərdə 12 muzeyi və 6 rəsm qalereyasını, tarixi əhəmiyyətli 9 sarayı qarət edərək yandırılar. Nadir tarixi əhəmiyyətli 40 min muzey sərəti və eksponatı talan olunub, 44 məbəd və 9 məscid təhqir edilib. Dağıdılan və yandırılan 927 kitabxanada 4 milyon 600 min kitab və misilsiz əlyazma nümunələri məhv olunub.

Ermənilər tərəfindən ən çox dağıntılara və tələfata məruz qalan islam dini abidələri, yəni məscidlər, türbələr və digər inanc yerləridir. Ərazilərdə rəsmi fəaliyyət göstərmiş 67 müsəlman məscidinin (Şuşada 13, Ağdamda 5, Füzulidə 16, Zəngilanda 12, Cəbrayıl 5, Qubadlıda 8, Laçında 8) 63-ü tamamilə, 4-ü isə qismən dağıdılaraq yararsız hala salınmışdır. Yalnız beynəlxalq təşkilatların təzyiqləri nəticəsində Ağdam Cümə məscidini, Şuşa şəhərindəki Aşağı Gövhər ağa, Yuxarı Gövhər ağa və Saatlı məscidlərinin divarlarını salamat saxlamaq mümkün olub. Ermənilər dini dəyərlərimizə hörmətsizlik edərək Ağdam Cümə məscidinin içərisində ev heyvanları, o cümlədən donuz saxlamaqla azərbaycanlıların heysiyyətlərinə toxunmağa çalışıblar. Dövlətimizin başçısı işğaldan azad olunmuş Zəngilan rayonunda mənfur düşmən tərəfindən dağıdılan məsciddə olarkən "Görün mənfur düşmən məscidi nə günə salıb. Bizim bütün dini abidələrimiz düşmən tərəfindən dağıdılıb", deyərək dünyanın buna 30 il ərzində səssiz qaldığını qeyd edib: "Biz bu məsələni dəfələrlə qaldırmışdıq, beynəlxalq kürsülərdən qaldırmışdıq, tarixi-dini abidələrimiz dağıdılıb, təhqir edilib. Biz o videoları dəfələrlə göstərdik. Ağdam məscidini, Şuşa məscidlərini, o vaxt işğal altında olan digər məscidlərin vəziyyətini göstərərək deyirdik ki, mənfur düşmən bizim dini abidələrimizi dağıdıb, təhqir edib. Zəngilan işğaldan azad olunan sonra rayonda yerləşən məscidlərin birində donuzların saxlanması ilə bağlı videokadrlar nümayiş etdirilmişdir. Düşmən bizim dinimizi təhqir edib, bütün müsəlmanları təhqir edib. Bax, burada məscid olub, indi yoxdur, dağıdıblar. İndi bəziləri azad edilmiş torpaqlarda erməni xalqının dini irsi haqqında məsələ qaldırırlar. Bəs, bizim milli-dini irsimiz haqqında niyə heç kim məsələ qaldırmayıb?"

Ermənistan hərbi qüvvələri tərəfindən yer üzündən silinmiş Xocalı şəhəri və törədilən soyqırımı dünyanın gözü qarşısında olmuşdur. Başlıbel, Ağdaban və onlarla digər kəndlərdə ermənilərin törətdiyi soyqırımı hadisələri dünyanın gözü qarşısında olmuşdur

Nəzakət ƏLDƏDDİNQIZI

Qədim tarixə malik olan makedoniyalılar müxtəlif imperiyaların tərkibində yaşasalar da, milli düşüncələrini itirməyərək, 1990-cı illərdə dünyada baş verən geosiyasi dəyişiklərdən istifadə edərək müstəqilliklərini qazandılar. Yuqoslaviyanın dağılması ilə müstəqillik əldə edən Şimali Makedoniya ilə Azərbaycanın yeni tarixində bənzər məqamlar çoxdur. Hər iki dövlət imperialist siyasətin qurbanı olmuş və SSRİ-nin dağılmasından sonra müstəqillik qazanaraq inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşlar.

Bu gün Azərbaycanın Balkan yarımadası dövlətləri ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin genişlənməsi xarici siyasətin prioritet istiqamətlərindən biridir. Məsələnin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, Qərbi Avropa dövlətləri ilə sərhəddə yerləşən Balkan ölkələri Şərqlə ticarət, nəqliyyat və tranzit əlaqələrin qurulmasında mühüm rol oynayır.

Rusiya ilə Ukrayna arasında davam edən müharibə Avropanın enerji təhlükəsizliyinə təhdid yaradıb. Ukraynada hərbi əməliyyatlar başlayandan bəri Avropanın enerji bazarında təbii qazın qiyməti artıb. Belə ki,

Azərbaycan - Şimali Makedoniya: münasibətlər üçün YENİ MƏRHƏLƏ

ziri Buyar Osmani 2023-cü ilin aprelində Bakıya işgüzar səfəri zamanı ölkəmizlə arasında enerji sahəsində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2000-ci ildə Şimali Makedoniya və Azərbaycan parlamentlərarası işçi qrupu yaradıb və bu qrup hazırda uğurla fəaliyyət göstərir.

Cari ilin fevralında Almaniyada keçirilən Münxen Təhlükəsizlik Konfransında Azərbaycanın xarici işlər naziri Ceyhum Bayramov Şimali Makedoniyanın xarici işlər naziri Timko Muçunski arasında görüş olub. Bu görüşdə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafı perspektivləri müzakirə edilib. Görüş zamanı tərəflər iki ölkə arasında mövcud əməkdaşlığın səviyyəsindən məmnunluq ifadə edərək, yüksək səviyyəli səfərlərin, davamlı siyasi dialoqun və aidiyyəti

ötən ilin dekabrında Avropa birjalarında təbii qazın qiyməti 30 faiz artaraq 1000 kubmetr üçün 560 dollardan 700 dollara yüksəlib. Bu vəziyyət Balkan dövlətlərini də düşündürür və onları enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün yollar axtarmağa vadar edir.

Azərbaycan 2021-ci ilin iyulunda Avropa İttifaqı (Aİ) ilə imzaladığı müqaviləyə əsasən, 2027-ci ilədək Cənub Qaz Dəhlizi vasitəsilə Avropaya təbii qaz ixracının həcmi 30 milyard kubmetrə çatdıracaq. Bu gün Yunanistanın təbii qaza olan tələbatının 18 faizini Azərbaycan ödəyir. Cari ildə Yunanıstan 1,2 milyard kubmetr təbii qazın ixrac edilməsi nəzərdə tutulub. Energetika Nazirliyinin açıqlamasına əsasən, 2028-ci ildə "Ümid" və "Abşeron" yataqlarından böyük həcmdə təbii qazın hasil edilərək dünya bazarına çıxarılması gözlənilir. Azərbaycanın təsdiq edilmiş təbii qaz ehtiyatı 2,6 trilyon kubmetrdir ki, bu da uzun müddətdə qaz ixracının artırılmasına imkan verir. Bundan başqa, 2027-ci ilin sonunadək Azərbaycan yaşıl enerji layihələri çərçivəsində 1862 MVt külək və günəş elektrik enerjisi istehsal etməyi planlaşdırıb ki, bu da 1 milyard kubmetr "mavi yanacaq"ə qənaət etməyə imkan verəcək.

Bu gün Avropanın 4 ölkəsində - Macarıstan, Slovakiya, Çexiya, Avstriyada ciddi enerji problemi gözlənilir. Təsədüfi deyil ki, bu dövlətlərin başçıları Azərbaycan ilə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulmasında maraqlı olduqlarını ifadə edirlər. Azərbaycan neft və təbii qaz ilə zəngin ölkə olduğu üçün Qərbi Avropa dövlətlərinin bazarlarına çıxmaq niyyətindədir. Bu baxımdan 2023-cü ildə Prezident İlham Əliyevin Bosniya və Herseqovinaya, həmin ilin dekabrında Serbiyaya rəsmi səfərləri, cari ilin yanvarında Davos İqtisadi Forumunda Xorvatiyanın Baş naziri ilə görüşü qarşılıqlı əməkdaşlığın inkişafı üçün böyük əsaslar yaradıb.

2022-ci ildə imzalanan "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerji-

nin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş" Rumıniya ilə Azərbaycan arasında bərpaulunan mənbələrdən elektrik enerjisinin nəqli üçün Gürcüstan və Qara dəniz vasitəsilə sualtı kabelin çəkilməsini nəzərdə tutur. Bu müqaviləyə əsasən, "Qara dəniz yaşıl kabel" layihəsi 1000 meqavat gücündə 1195 kilometr (1,1 min kilometr sualtı və 95 kilometr yerüstü) uzunluğunda sualtı elektrik kabelinin tikintisini hədəfləyir. Həmçinin bu anlaşma Qara dəniz hövzəsində milli və regional enerji təhlükəsizliyinin güclənməsi, təchizat mənbələrinin şaxələndirilməsi, Xəzərdə bərpaulunan enerji istehsalı potensialının kapitallaşdırılması ilə bağlı dörd ölkə arasında əməkdaşlığın əsasını qoyacaq. Bütün bunlar Azərbaycanı Balkan yarımadası dövlətləri üçün etibarlı tərəfdaşa çevirib.

Azərbaycan Balkanlarda yerləşən Şimali Makedoniya üçün də cəlbedici ölkədir. Oxşar tariximiz və inkişaf prosesləri, eyni zamanda, Azərbaycanın karbohidrogen ehtiyatları dövlətlərimiz arasındakı əlaqələrin inkişafı zərurətini meydana çıxarıb.

Yuqoslaviyanın dağılması ilə 1990-cı il-

də ilk dəfə olaraq Şimali Makedoniyada çoxpartiyalı sistem üzrə parlament seçkiləri keçirildi və yeni parlament ölkənin prezident və hökumətini seçdi.

Azərbaycan ilə Şimali Makedoniya arasında diplomatik münasibətlər 1995-ci ilin iyununda qurulub. Həmin ildə Azərbaycan Şimali Makedoniyanın müstəqilliyini tanıyıb. 2023-cü ildə Azərbaycanın Serbiyadakı səfəri, eyni zamanda, Şimali Makedoniyaya təyin olunub. Azərbaycan Şimali Makedoniyaya ilə münasibətlərin inkişafına əhəmiyyət verir və iki ölkə arasında əməkdaşlıq siyasi, iqtisadi və humanitar sahələri əhatə edir.

Şimali Makedoniya Respublikasının keçmiş prezidenti Qeorge İvanov 2015, 2016, 2017 və 2018-ci illərdə müxtəlif tədbirlərdə iştirak etmək üçün Azərbaycana işgüzar səfərlər edib. Həmin səfərlər zamanı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə keçirilən görüşlərdə regional əməkdaşlıq məsələləri müzakirə edilib. Azərbaycan idmançıları Şimali Makedoniyanın paytaxtı Skopye şəhərində beynəlxalq yarışlarda iştirak edərkən yüksək qonaqpərvərliklə qarşılanıblar. Şimali Makedoniyanın xarici işlər na-

qurumlararası təmasların intensivləşdirilməsinin yeni tərəfdaşlıq istiqamətlərinin müəyyən edilməsi və əməkdaşlığın keyfiyyətə yeni səviyyəyə yüksəldilməsi baxımından önəmli olduğunu vurğulayıblar.

Nazirlər Azərbaycan və Şimali Makedoniya arasında iqtisadi-ticarət əlaqələrinin enerji, turizm və digər sahələrinde inkişaf etdirilməsi üçün imkanların mövcudluğuna toxunublar.

Hazırda Azərbaycanda Şimali Makedoniya investisiyalı 5 kommersiya qurumu qeydiyyatdadır, onlardan 3-nün fəaliyyəti aktivdir. İki dövlət arasında imzalanan "Sərmayələrin təşviqi və qarşılıqlı qorunması" haqqında saziş də hazırda icra olunur. Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında əhəmiyyətli rol oynaması Avropa İttifaqı dövlətlərinin maraqlarını təmin edir.

Ölkəmizin bir çox global neft və qaz layihələri Şimali Makedoniyanın da maraq dairəsindədir. Həmçinin Cənub Qaz Dəhlizi, Trans Anadolu Qaz kəməri (TANAP), Trans Adriatik Qaz kəməri (TAP) layihələrində Azərbaycanın əməkdaşlıq etdiyi ölkələrin bir çoxunun da Şimali Makedoniya ilə yaxın əlaqələri mövcuddur. Bakı ilə Skopye arasında əməkdaşlıq ölkəmizin Qərbdə xüsusi ilə daha da aktuallaşan enerji təhlükəsizliyi məsələsində güclənən mövqeyini və rolunu bir daha ifadə etmiş olur.

Bütün bunları nəzərə alaraq əminliklə söyləyə bilərik ki, Şimali Makedoniya Prezidenti Qordana Silyanovska-Davkovanın Azərbaycana rəsmi səfəri yaxın zamanlarda Bakı ilə Skopye arasında ikitərəfli münasibətlərin daha da inkişaf edəcəyini şərtləndirəcək.

Həyatda elə adamlar var ki, onların keçdiyi həyat yolu başqaları üçün bir nümunə, nümunədir. Belə şəxsiyyətlərdən biri də Eldar Rza oğlu İbrahimovdur. Mənim Eldar müəllimlə tanışlığım ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəlində, onun Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsində işlədiyi dövrə təsadüf edir. O vaxtlar mən, "Azərbaytifaq"ın İdarə Heyəti sədrinin müavini vəzifəsində çalışırdım və blokada olan Naxçıvana müəyyən köməklik göstərmək üçün tez-tez Naxçıvana gedirdim. Eldar Rza oğlu İbrahimov həmin vaxt həm də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı idi və Ali Sovetin televiziyada birbaşa yayımlanan sessiya iclaslarında hamı görürdü ki, Eldar müəllim özünün cəsarətli çıxışları, məsələyə obyektiv yanaşması qorxmaz bir şəxsiyyət olmasından xəbər verir.

O dövrdə Naxçıvandan Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş Heydər Əliyevlə sessiya iclaslarında ən çox ünsiyyət saxlayan, həmişə onunla birlikdə olan da Eldar İbrahimov idi. Çünki, həmin dövrdə Heydər Əliyevin adını çəkmək, ona yaxın olmaq, ünsiyyət saxlamaq mövcud iqtidar və Xalq Cəbhəsi üzvləri tərəfindən çox sərt qarşılanır, hətta həmin adamı ölümə hədələyirdilər. Eldar müəllim isə öz həyatını riskə ataraq heç kimdən və heç nədən çəkinmədən Heydər Əliyevə olan isti münasibətinə açıqdan-açığa nümayiş etdirməkdə davam edir, müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək taleyinin Heydər Əliyevlə bağlı olacağını ısrarla bildirirdi.

Bu, xüsusilə, 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Anchor(o vaxtlar indiki Milli Məclis Ali Sovet adlanırdı) sədri Yaqub Məmmədov vəzifəsindən istefa verəndən sonra həmin vəzifəni tutmaq üçün namizədlərin irəli sürülməsində özünü daha qabarıq formada biruzə verdi. Belə ki, Xalq Cəbhəsinə təmsil edən deputatlar hərəkatının liderlərindən olan İsa Qənbərin namizədliyini irəli sürmüşdülər. Eldar İbrahimov isə bu vəzifəyə ən layiqli namizədin Azərbaycan Respublikasına 1969-1982-ci illərdə rəhbərlik etmiş, 1982-1987-ci illərdə SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosunun üzvü işləmiş, hazırda isə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri işləyən görkəmli siyasi və dövlət xadimi olan Heydər Əlirza oğlu Əliyevin olduğunu bildirdi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyevin namizədliyini bir çox deputatlar da dəstəklədikdən sonra dövlət idarəçiliyində böyük təcürbəsi olan Heydər Əliyevin Ali Sovetə sədr seçiləcəyindən qorxuya düşən qara qüvvələr onun iclasda iştirak etməməsinə və bu məsələyə razılıq verib-verməməsinə bəhanə gətirməklə bu təklifi qəbul etmək istəmədilər. Belə olan halda Eldar müəllim Heydər Əliyevlə telefon əlaqəsi saxlayıb onun razılığını almağı məsləhət gördü və Ali Sovetin sədrinin birinci müavini Ziyad Səmədzadənin kabinetindən Naxçıvana zəng edib Heydər Əliyevlə danışmağa cəhd edildi. Lakin Xalq Cəbhəsinin rəhbərliyinin müdaxiləsi nəticəsində Naxçıvanla telefon əlaqəsi qurmaq baş tutmadı. Bundan istifadə edərək İsa Qənbərin namizədliyi tələsik səsverməyə çıxarıldı və o, Ali Sovetin sədri seçildi. Sonralar Ulu öndər Heydər Əliyev tədbirlərin birində o dövrkü hadisələri xatırlayaraq deyirdi ki, öz prinsipial çıxışları ilə məni müdafiə edən şəxslərin, o cümlədən Eldar İbrahimovun həyatı üçün çox narahat idim. Bir il tamam olmamış idarəçilik təcürbəsi olmayan və respublikada rəhbərliyi qeyri-qanuni yollarla ələ keçirən xalq cəbhəsi və müsəvat partiyası üzvləri ölkədə yaratdıqları kaos və özbaşnalıq nəticəsində vətəndə müharibəsinin başlanmasından qorxuya düşərək bir-birinin ardınca vəzifələrini donduraraq istefa verməklə canlarını qurtarmağa çalışdılar. Bu məqsədlə onlar Heydər Əliyevi hakimiyyətə dəvət etməyə başladılar. Ancaq Heydər Əliyev onların dəvətini qəbul etmirdi və vəziyyət isə getdikcə pisləşir, ermənilər Qarabağda yeni ərazilər işğal edirdi. Yaranmış çox acınacaqlı vəziyyətdən çıxış yolunu Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsindən görən Azərbaycan xalqı özünün dünya şöhrətli oğlu Heydər Əlirza oğlu Əliyevi müstəqil Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyə dəvət etdi. Xalqın təkidli tələbini nəzərə alaraq Heydər Əliyev əvvəlcə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinə sədr, bir qədər sonra isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi.

Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə gəlişi ilə ölkəmizə və xalqımıza zidd olan qruplaşmalar ləğv edilərək qayda-qanun yaradıldı. Bundan sonra Heydər Əliyevin rəhbərliyi, təşəbbüsü və birbaşa iştirakı ilə hazırlanan və formalaşan siyasi və iqtisadi inkişaf strategiyası həyata keçirilməyə başladı. Nəticədə 1993-2003-cü illərdə ölkəmiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında ardıcıl olaraq uğurlar əldə etməklə yeni inkişaf yoluna qədəm qoydu. Bununla da Eldar İbrahimov Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsinin zəruriliyinin ölkəmiz və xalqımız üçün nə qədər böyük

Amala sadiqlik nümunəsi Eldar İbrahimov - 80

əhəmiyyət kəsb etdiyini çox düzgün təhlil etdiyini və uzaqgörən nəticəyə gəldiyini bir daha sübut etmiş oldu. Bu da Eldar müəllimin hələ 33 il bundan öncə çoxlarından fərqli olaraq həyatı vacib məsələlərdə öz mənafeyi üçün yox, dövlətin və xalqın mənafeyindən çıxış etdiyini, haqqın və ədalətin müdafiəsində heç nədən qorxub-çəkinmədən ısrarla mübarizə aparmaq qabiliyyətinə malik olduğunu göstərir. Heydər Əliyevin namizədliyini irəli sürməsi ilə bağlı həmin çıxışı hazırda da Eldar müəllimə yalnız yaşlı nəslin deyil, həm də cavan nəslin böyük rəğbət və hörmətini qazandırır.

Eldar İbrahimovun Milli Məclisdə Heydər Əliyevi dəstəkləyən və televiziya ilə birbaşa yayımlanan o tarixi çıxışı bütün tamaşaçılarda olduğu kimi mənə də böyük təəsürat və Eldar müəllimə qarşı rəğbət yaratmışdı. Ona görə də mən, 2004-cü ildə Milli Məclisə deputat seçiləndə tərəddüd etmədən Eldar müəllimin rəhbərlik etdiyi Aqrar siyasət komitəsinin üzvü olmaq istədiyimi bildirdim və 2005-ci ildə III çağırış Milli Məclisin deputatı kimi Aqrar siyasət komitəsinin sədr müavini seçilərək 2020-ci ilə kimi Eldar müəllimlə birlikdə bu komitədə fəaliyyət göstərdim.

Eldar müəllimin həyatda və cəmiyyətdə belə mübariz olması, ictimai mənafeə ilə mənafeindən üstün tutması, obyektivliyi, dövlətin və xalqına sədaqətlə qulluq etməsi onun tərcümeyi-halına nəzər saldıqda da özünü bütünlüklə biruzə verir. Atasını erkən (13 yaşında) itirib çoxuşaqlı ailədə (7 qardaş, bir bacı) böyüyən Eldar İbrahimov tezliklə ailə qaçığılarını öz üzərinə götürmüşdür. O, əmək fəaliyyətinə fəhləlikdən başlayaraq Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabineti sədrinin birinci müavini kimi məsul vəzifəyə yüksəlmiş, 1985-ci ildə Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin deputatı, 1990-cı ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və 1995-2025-ci illərdə I-VII-ci çağırış müstəqil Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, həm də komitə və komissiya sədri vəzifələrinə seçilməsi dediklərimizi sübut edir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, belə parlaq həyat yolu keçmək heç də hamıya qismət olmur. Eldar müəllimin əldə etdiyi bu böyük nailiyyətlərin əsasında onun əməksevərliyi, tutduğu vəzifədən asılı olmayaraq işə vicdanla və məsuliyyətlə yanaşması, əhatəsində olduğu adamlardan və iş yoldaşlarından daim nəse öyrənməyə can atması, öz bilik və bacarığını müntəzəm olaraq başqaları ilə bölüşməsi dayanır.

Onu da qeyd edirəm ki, Eldar İbrahimovla deputat kimi ilk görüşümüzdən onun haqqında mənə olan xoş təəsürat və ona qarşı rəğbət daha da möhkəmləndi. Mən yəqin etdim ki, komitə sədri olan Eldar İbrahimov müstəqillik yolunda yeni addımlayan respublikamızda aqrar qanunvericiliyin möhkəm hüquqi bazasının yaradılması istiqamətində konkret proqramı olan və bu proqramın yüksək səviyyədə icra olunması üçün əlinədən gələni etməyə hazır bir adamdır. Mən də "Azərbaytifaq"da işlədiyim vaxtlar məşğul olduğum sahələrdən birinin əhalinin ərzaq təhlükəsizliyinin yerli istehsal hesabına təmin edilməsi olduğundan kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı, tədarükü, emalı və satışında mövcud problemlərin olduğundan və onların aradan qaldırılması üçün hansı qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsinə ehtiyac olmasından xəbərdar idim.

Onu da bildirim ki, mən Milli Məclisdə deputat kimi fəaliyyətə başlayana kimi 1995-2004-cü illərdə Eldar müəllimin rəhbərliyi ilə Aqrar siyasət komitəsində aqrar məsələlərə dair xeyli sayda qanunlar hazırlanaraq Milli Məclis tərəfindən qəbul edilmişdi. Bunlardan "Torpaq islahatı haqqında", "Aqrar islahatların əsasları haqqında", "Sovxoz və kolxozların islahatı haqqında" qanunları göstərmək olar. Bu qanunlar demək olar ki, bazar münasibətlərinə keçidlə bağlı aqrar sahədə inqi-

labi dəyişikliklər yaradan tarixi qanunlardır. Belə ki, bu qanunlar müstəqillik əldə etmiş Azərbaycanda, 1995-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiyaya uyğun olaraq ölkə iqtisadiyyatını bazar münasibətləri əsasında qurmaq istiqamətində qəbul edilən ilk hüquqi sənədlərdir. Məhz bu qanunlar və onların icrası ilə bağlı qəbul edilmiş digər hüquqi aktların əsasında sovxozlar və kolxozlar ləğv edilərək onların əmlakı və torpağı kolxoz üzvlərinə, habelə kənddə yaşayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına pulsuz olaraq paylandı. Keçmiş SSRİ-də Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə baş tutan bu hadisə - torpaq islahatı, Müstəqil Dövlətlər Birliyi məkanında ilk dəfə olaraq Azərbaycanda həyata keçirildi və bu, tezliklə öz müsbət nəticələrini verdi. Bununla da respublikamızda iqtisadiyyat sahəsində ilk dəfə olaraq kənd təsərrüfatında islahatlar başladı və özəl sektorun təməli qoyularaq sahibkarlıq inkişaf etməyə başladı. Bu qanunlar ölkəmizin siyasi rəhbərliyinin böyük dəstəyi ilə çox qısa bir vaxtda həyata keçirildi və hazırda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının 98 faizi özəl sektorun payına düşür. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Eldar müəllimin xüsusilə "Torpaq islahatı haqqında" qanunun icrası ilə əlaqədar müxtəlif ünvanlara göndərdiyi müraciət və təkliflər, televiziya kanallarında çıxışları və mətbuatda dərc edilən yazıları başqa postsovet respublikalarından fərqli olaraq respublikamızda aqrar islahatların tezliklə başa çatmasına təkan vermişdir. Bu prosesin sürətlənməsində Eldar İbrahimovun təklifi əsasında torpaq üzərində mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənədlərin dövlət hesabına hazırlanması da mühüm rol oynadı və torpaq mülkiyyətcilərinin fəallığını artırdı.

Eldar müəllimin qanun yaradıcılığı fəaliyyətində diqqət çəkən məqamlardan biri qanunlara onun mahiyyətinə uyğun olaraq hərtərəfli araşdırılmış, elmi cəhətdən əsaslandırılmış və ölkə iqtisadiyyatına verəcəyi töhfəni dəqiqləşdirərək, özündə hüquqi norma daşıyan müddəaların daxil edilməsinə böyük əhəmiyyət verməsidir. O, bu barədə özünün təklif və tövsiyələrini bildirərək komitədə müvafiq dövlət orqanlarının və ictimaiyyətin nümayəndələrinin iştirakı ilə geniş müzakirələrin təşkilinə xüsusi önəm verirdi. Eldar İbrahimov həm də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təsdiq etdiyi qanunlarda nəzərdə tutulan maddələrin yerinə yetirilməsinə də böyük diqqət yetirir və qanunlara əsassız dəyişikliyin aparılmasına yol vermirdi. Yadımdadır, bir dəfə "Taxıl haqqında" Qanunun taxıl fondunun yaradılması haqqında maddəsinin qanundan çıxarılması haqqında Milli Məclisə qanun layihəsi daxil olmuşdu. Layihə müəllifləri bunu ölkəmizdə taxıl istehsalının az olması və fonda toplanacaq məhsulun saxlanması üçün müəyyən vəsait xərclənməsi ilə əsaslandırmağa çalışırdılar. Layihə Aqrar siyasət komitəsinin iclasında müzakirə ediləndə Eldar müəllim bunun əleyhinə çıxış etdi və bildirdi ki, aparılan aqrar islahatlar nəticəsində ölkəmizdə özəl sektorda məhsuldarlığın yüksəlməsi hesabına taxıl istehsalı ildən-ilə artır və eyni zamanda ölkə rəhbərliyinin həyata keçirdiyi siyasət sayəsində respublikamızın büdcəsinə neft və qaz ixracından böyük həcmdə vəsait daxil olmağa başlayıb. Bu vəsait hesabına xarici bazarlarda taxıl ucuz olanda bizə lazım olan qədər taxılı idxal edib onu saxlaya bilərik. Bununla da dövlət qarşısında duran ən ümdə vəzifə olan ölkə əhalisinin əsas ərzaq məhsulu olan taxıla tələbatını təmin edər və əhalimiz çörəkdən əziyyət çəkməz. Komitə üzvləri də Eldar müəllimin bu fikrini dəstəklədilər və layihə qəbul olunmadı.

Qeyd etmək lazımdır ki, Eldar İbrahimov bu məsələ ilə bağlı əvvəllər də Ulu öndər Heydər Əliyevə məruzə etmiş və taxıl fondunun qanunda saxlanılmasının və tezliklə istifadəsinin vacibliyi haqqında razılıq əldə etmişdir. Bunun nəticəsidir ki, artıq uzun illərdir ki, taxıl fondu fəaliyyət göstərir və lazım gəldikdə ehtiyatında olan taxılı istehlaka yönəltməklə çörəyin bahalaşmasının qarşısını almaq üçün dövlətin həyata keçirdiyi əsas tədbirə çevrilmişdir. Hadisələrin sonrakı gedişi Eldar İbrahimovun uzaqgörən siyasət yeritdiyini və xalqın mənafeinə xidmət edən mövqə tutduğunu bir daha təsdiq etdi. O, həmişə bizə deyirdi ki, hər bir dövlət sənədinin hazırlanma qaydası olduğu kimi qanunların da öz yazılış qaydası var. Qanunda yazılan hər bir cümlə çox qısa, aydın və hamı üçün anlaşılan olmaqla özündə hüquqi norma əks etdirməlidir. Elə etmək lazımdır ki, cümlədə işlədilən sözlər müxtəlif mənalı ifadə etməsin və nəzərdə tutulan məna tam və konkret əhatə olunsun. Əks

halda qnunun maddələri üzrə xalqın ziyanına subyektiv fikirlər formalaşar ki, bu da yolverilməzdir. Eldar müəllimin bu tövsiyələrinə əməl edərək qanun layihəsi hazırlayarkən bəzən eyni məna daşıyan bir neçə sözə hansının seçilməndə saatlarla mübahisə edər və son nəticədə maddənin mahiyyətini tam əhatə edən sözü müəyyən edib onun üzərində dayanırdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, aqrar məsələlərə dair qanun layihələrinin əhəmiyyətli bir hissəsi Eldar İbrahimovun təşəbbüsü, bilavasitə iştirakı və rəhbərliyi altında Aqrar siyasət komitəsində hazırlanırdı. Çünki, Eldar müəllim komitə üzvləri ilə birlikdə hansı məsələyə dair qanun layihəsinin hazırlanmasına zərurət yarandığını müəyyən edərək başqa təşkilatları gözləmədən layihə üzərində işə başlanırdı. O, həm də qeyd edirdi ki, müəyyən məsələlərə dair qanunlar qanun xatirinə deyil, yalnız o halda hazırlanmalıdır ki, həmin məsələ dövlətdə və ictimaiyyətdə narahatlıq doğursun və məsələnin hüquqi baza əsasında tənzimlənməsinə ehtiyac yaransın. İşçi qrupunun hazırladığı qanun layihələri Aqrar siyasət komitəsinin üzvləri olan deputatların iştirakı ilə işçi qaydasında komitədə Eldar İbrahimovun rəhbərliyi ilə maddə-maddə müzakirə edilib deputatların təklif və tövsiyələri əsasında təkmilləşdirilirdi. Ona görə də elə olurdu ki, il ərzində Aqrar siyasət komitəsi 3-4 qanun layihəsi hazırlayıb Milli Məclisin plenar iclasında müzakirəyə çıxarırdı.

Eldar İbrahimov qanun layihələrinin hazırlanmasına və müzakirəsinə çox böyük məsuliyyət və tələbkərliklə yanaşırdı. O, tövsiyə edirdi ki, istər qanun layihəsi hazırlanarkən və istərsə də müzakirə edilərkən daha çox və müxtəlif düşüncə tərzinə malik mütəxəssislərin iştirakına imkan yaratmaq lazımdır. Çünki, fikirlər nə qədər çox və müxtəlif olarsa, Milli Məclisin plenar iclasının müzakirəsinə təqdim edəcəyimiz qanun layihəsi bir o qədər mükəmməl və təkmil olar. Bu, həqiqətdən də belə idi. Yadımdadır, mənim təşəbbüsum və komitə sədrinin dəstəyi ilə işçi qrupu tərəfindən hazırlanmış "Kənd təsərrüfatı kooperasiyası haqqında" qanun layihəsi Eldar İbrahimovun tapşırığı əsasında müxalif yönümlü qeyri-hökumət təşkilatlarının da iştirakı ilə ictimai müzakirəyə çıxarıldı. Bu təşkilatların nümayəndələri qanun layihəsi Aqrar siyasət komitəsində müzakirə edilərkən də dəvət olundular və onların verdikləri bəzi təkliflər nəzərə alındı.

Eyni zamanda Eldar İbrahimovun qanun layihəsi hazırlanarkən irəli sürdüyü tələblərdən biri də həmin məsələyə dair başqa ölkələrin təcrübəsini öyrənmək və respublikamızın şəraitinə uyğun tətbiqini nəzərdə tutmaq idi. Bu məqsədlə internetin imkanlarından və layihənin məzmununa dair digər mənbələrdən toplanılan materiallardan geniş istifadə edilirdi. Bəzi hallarda isə hazırlanacaq qanun layihəsinin həsr olunduğu məsələnin yüksək inkişaf etdiyi ölkələrə ezamiyyətlər təşkil olunurdu. "Kənd təsərrüfatı kooperasiyası haqqında" qanunun respublikamızda aqrar sahənin yeni texnika və texnologiyalar əsasında inkişaf etdirilməsində böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq deputatlardan mən və Milli Məclisin əməkdaşlarından ibarət bir qrup Eldar İbrahimovun rəhbərliyi ilə Almaniya Federativ Respublikasına ezam olundu. Almaniyanın seçilməsi isə təsadüfi deyildi. Çünki, kənd təsərrüfatı kooperasiyasının inkişafı ilk dəfə Almaniya vüsət almış və hazırda çox geniş yayılmışdır. Onların bu təcrübəsindən qanun layihəsinin təkmilləşdirilməsində istifadə olundu.

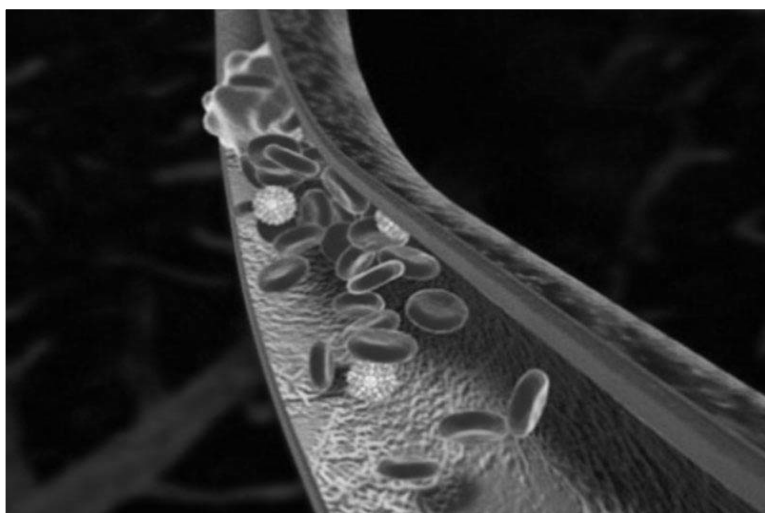
Eldar müəllim qanun layihələri hazırlanarkən onların müasir şəraitin və beynəlxalq təşkilatların tələblərinə uyğun olmasına və ölkəmizin mülli maraqlarının müdafiəsinə də xüsusi fikir verir və komitə üzvlərindən bunları nəzərə almağı tələb edirdi. Belə ki, "Baytarlıq haqqında", "Fitosanitar nəzarət haqqında", "Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında" və "Mədəni bitkilərin genetik ehtiyatlarının mühafizəsi və səmərəli istifadəsi haqqında" qanun layihələri hazırlanarkən bu məsələlərə çox həssaslıqla yanaşıldı və xüsusi diqqət yetirildi. Bunun nəticəsi idi ki, "Baytarlıq haqqında" və "Fitosanitar nəzarət haqqında" qanun layihələri qüvvəyə mindikdən sonra ingilis dilinə tərcümə edilərək müvafiq beynəlxalq təşkilatlara göndərildi və həmin təşkilatlar tərəfindən yüksək qiymətləndirildi. Məhz ölkəmizdə kənd təsərrüfatı məhsullarının idxalı və ixracı bu qanunlar əsasında tənzimlənir və xarici ölkələrlə qanunvericilik baxımından heç bir problem yaşanmır. Eldar İbrahimov ölkəmizdə turizmin inkişafının iqtisadiyyatın prioritet sahələrindən biri olduğunu nəzərə alaraq respublikamıza daha çox turistin gəlməsinə əlverişli şəraitin yaradılması üçün "Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı haqqında" qanunun qəbul edilməsini məsləhət görmüşdür. Çünki, insanlar hazırda ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehlak etməyə üstünlük verdiklərinə görə turistlər əsasən bu məhsulları istehsal edən ölkələrə üz tuturlar.

Həyatın ən həyəcanlı və emosional proseslərindən biri olan hamiləlik özü ilə müxtəlif fiziki çətinlikləri də gətirir. Bütün gələcək analar öz sağlamlıqlarına çox diqqətli olmalıdırlar, çünki qadın orqanizmi ana bətnində olan embrionu hər cür fiziki çətinliklərdən qorumağa çalışır. Hamilə qadınların qarşılaşa biləcəyi sağlamlıq problemlərindən biri də qan laxtalanmasıdır. Qanın laxtalanması həm ananın, həm də körpənin sağlamlığını təhlükə altına qoyur və müalicə olunmazsa, hətta həyatı üçün təhlükə yarada bilər.

Ürəkdə çoxlu müxtəlif ritm pozğunluqları ola bilər. Bunlardan ən çox görülənlərdən biri AF (atrial fibrilasiya) adlanır. AF-də ürəyin yuxarı kameraları, qulaqcıqlar daralmır, hərəkətlər azalır. Hərəkət etməyən qan da laxtalanmaya meyillidir. Ürəkdə əmələ gələn bu laxta təhlükəlidir. Bir gün yerindən, yeni sol qulaqcıqdakı kisədən düşə bilər və ürəyin vurma təsiri ilə damarlar vasitəsilə beyinə gedib damarları bağlayaraq qan axını kəsə bilər. Bu, insult keçirməyin çox ümumi səbəbidir. Üstəlik, insultun digər səbəblərindən daha çox ağır əlilliyə səbəb olur. Bu səbəbdən AF diaqnozu qoyulan xəstələrin əksəriyyətinə qanın laxtalanmasının qarşısını alan dərmanlardan biri verilir. Bunlara qeyri-tibbi insanlar arasında "qan durulaşdırıcı dərmanlar" deyilir. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Qan durulaşdırıcı iynə nədir?

Ağızdan alınan həblərin istifadə oluna bilməyəcəyi hallarda və ya hər hansı əməliyyatdan əvvəl və sonra qan durulaşdırma şəraitinin tənzimlənməsində iynə şəklində olan antikoagulyant dərmanlara (Clexan, Oksapar və s.) üstünlük

verilir. Bu dərmanlar antikoagulyant dərmanların yerinə istifadə edilə bilər.

Qan durulaşdırıcı dərmanların yan təsirləri hansılardır?

Ən əhəmiyyətli yan təsir, gözlədiyiniz kimi, qanaxmadır. Qanaxmanın səbəbi bəzi xəstələrdə səbəb dərmanın dozasının çox yüksək olmasıdır, digərlərində isə qan damarının qırılması kimi qanaxma meylinə səbəb olan başqa bir prob-

Qan laxtalanması və onun səbəbləri BƏLLİ OLDU

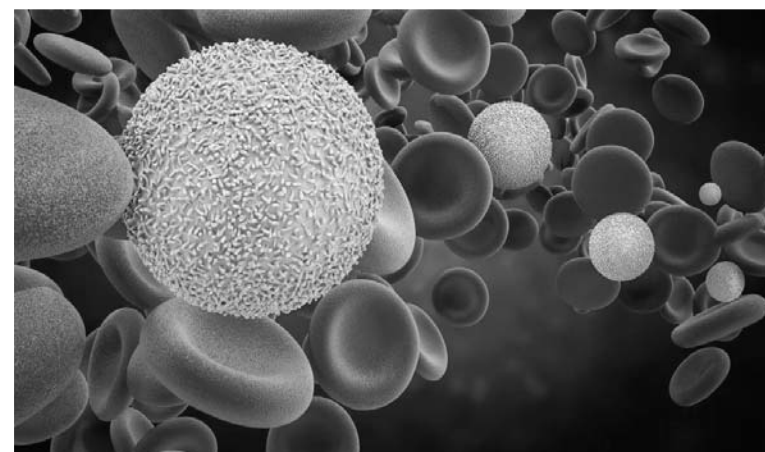

lem var. Bəzi hallarda qanaxma digər nadir səbəblərə görə baş verir. Qanama yüngül və ya şiddətli, xarici və ya daxili ola bilər. Böyük qanaxmaların ən çox görülən növləri mədə və beyin qanaxmalarıdır. Bu qanaxmaların baş vermə ehtimalı hər bir insan üçün fərqlidir, lakin orta hesabla xəstələrin 2% -ində baş verir. Digər ümumi yan təsirlər: allergiya, sarılıq, həzmsizlik, mədə ağrısı, ürəkbulanma, qusma və başgicəllənmə. Qanama riski səbəbiylə dərman qəbul etməmək laxtalanma ehtimalının 2%-dən çox olması və buna görə də insult kimi problemlərin daha yüksək riski deməkdir.

Qan durulaşdırıcı dərmanlardan istifadə edənlər nələrə diqqət etməlidir?

Qanama baş verdikdə nə edəcəyini bilmək vacibdir.

- Diş çıxarılması da daxil olmaqla, qanaxma ilə bağlı hər hansı

cəyimiz qanaxma riski daşıyan hərəkətlərə diqqət yetirilməlidir.

Qanaxmanın əlamətləri hansılardır?

Birbaşa qanaxmanın baş verməsi (diş eti qanaması, burun qanaması və s.)

- Dəriddə spontan qançırıqlar
- Qırmızı və ya daha tünd rəngli sidik
- Nəcis qara və qatran kimi yapışqandır
- Qanlı bəlgəm öskürək
- Qırmızı və ya qəhvəyi rəngli qusma
- Şiddətli və davamlı baş ağrısı və ya başgicəllənmə
- Ağrı və ya şişkinliyin qəfil başlanğıcı

Qanaxma halında nə etmək lazımdır?

Əgər qanaxma təzyiq tətbiiq oluna bilən bölgədədirsə, təmiz, quru bir parça ilə əl ilə basaraq dayandırılmalıdır. Xəstə dərhal həkiminə məlumat verməli və təcili yardıma getməkdən çəkinməməlidir.

INR nədir və nə vaxt edilir?

INR, qanın nə qədər tez laxtalandığını göstərən bir testdir. Nə qədər yüksək olarsa, qanın laxtalanması bir o qədər uzun sürür.

Diş çəkmədən və ya implantlardan əvvəl qan durulaşdırıcıları qəbul etməyi

dayandırılmalıyam?

Bütün diş prosedurları, o cümlədən dişlərin çıxarılması və implantasiyası qan durulaşdırıcı dərmanlar istifadə edilmədən aparılmalıdır.

Qanı durulaşdırıcı dərmanların digər dərmanlarla qarşılıqlı təsiri varmı?

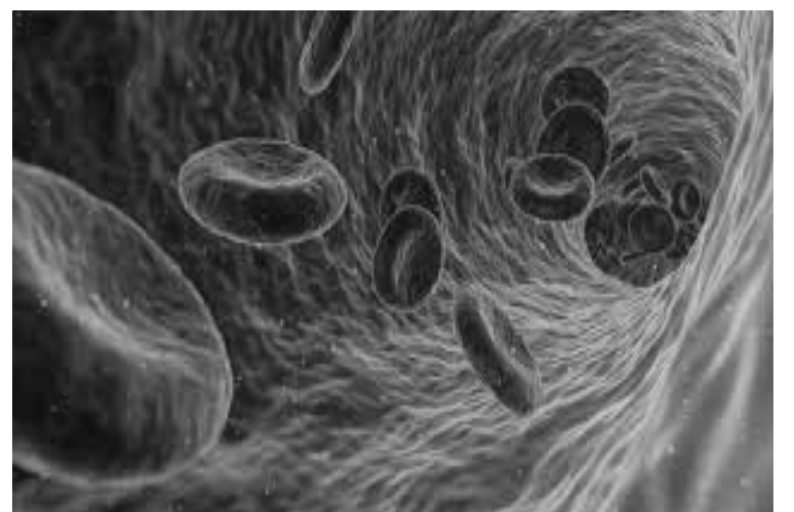
Həkim hər hansı səbəbdən başqa müalicə təyin edərsə, xəstə həkimə qan durulaşdırıcı müalicə

də idarə oluna bilər. Onlar həmçinin qan tinerləri ilə qarşılıqlı əlaqədə ola və qanaxma riskini artırıb bilər.

Qan durulaşdırıcı dərman qəbul edənlərə yaşıl yarpaqlı qidalar qadağandır mı?

Yaşıl yarpaqlı qidalarda (kəh, ispanaq və s.) olan K vitamini yalnız varfarin (Coumadin/Warfarin) adlı dərmanın təsirini azaldır. Çünki varfarin öz təsirini K vitamini vasitəsilə göstərir. Lakin bu o demək deyil ki, yaşıl yarpaqlı qidalar qadağandır. Çünki bitkilər tərkibindəki digər vitaminlər sayəsində sağlam həyat tərzini üçün lazımdır. Əhəmiyyətli olan, varfarinlə qarşılıqlı təsir olsa belə, bu qidaları müntəzəm və müəyyən miqdarda istehlak etməklə dərman qarşılıqlı təsirinin nizamlı olmasını təmin etməkdir.

Qan durulaşdırıcı dərmanlar səbəbindən ciddi

üsullarından istifadə etdiyini bildirməlidir. Çünki bəzi vasitələr qan durulaşdırıcı maddələrlə qarşılıqlı təsir göstərir.

Yeni bir-birinin təsirini ya azaldır, ya da artırır. Bu, gecikmə və ya regurgitasiya ilə nəticələne bilər. Xüsusilə antibiotiklər və ağrıkəsicilər vacibdir. Əgər ağrıkəsicilərdən istifadə ediləcəksə, tərkibində parasetamol olanlara (Parol, Panadol və s.) üstünlük verilməlidir.

Qanı durulaşdırıcı qidalar tez-tez qəbul edilirsə qan durulaşdırıcı dərmanlardan istifadə etmək lazımdır mı?

Qan durulaşdırıcı dərmanlar yerinə heç bir qida istifadə edilməməlidir. Onun təsirləri nə güclü, nə

qanaxma zamanı alternativ müalicə varmı?

Əgər qanaxma düzəldilə bilən problemdən qaynaqlanırsa, o zaman həmin problem aradan qaldırıla bilər və daha çox qanaxmanın qarşısı alınır. Məsələn, burundakı genişlənmiş kapilyarları yandırmaq və ya bağırsaqdakı polipləri endoskopiya çıxarmaq olar. Beləliklə, müalicə təmin edilə bilər və dərmanlar təhlükəsiz şəkildə yenidən başlanıla bilər. Ancaq bəzən qanaxmanın səbəbi ya aydın deyil, ya da həll edilmir. Bu zaman nə xəstə, nə də həkim "təkrar qanaxma" qorxusundan qan durulaşdırıcı dərmanlara yenidən başlamaq istəmir. Amma bu dəfə ürəkdə laxtalanma riski var.

Əvvəli Səh. 10

Qanın laxtalanması nədir və necə başa düşülür?

Qanın laxtalanması, adından da göründüyü kimi, qanın axıcılığını itirərək gel formasına çevrilməsi deməkdir. Tromboz adlanan qanın laxtalanması orqanizmi qan itkisinə qarşı qoruyan mühüm müdafiə mexanizmidir.

Xüsusilə yaralanma və qanaxma hallarında meydana gələn tromboz, bədəndəki qanın riskli səviyyədə axmasının qarşısını alaraq insanı həyatda saxlayır. Tromboz hormonlar tərəfindən idarə olunan bir vəziyyətdir və sağlam hormon balansı olan insanlar gündəlik həyatlarında laxtalanma problemi yaşamırlar.

Hamiləlik dövründə orqanizmdə hormon balansının pozulması tromboza səbəb olan hormonların ifrazının artmasına səbəb ola bilər. Belə hallarda orqanizmdə qan laxtalanır və axma qabiliyyətini itirməyə başlayır. Bədəndə qanın laxtalanması anada dərin ven trombozu və ağciyər emboliyası kimi vəziyyətlərə səbəb ola bilər, eyni zamanda körpənin düşmə riskini artırır. Hamiləlik zamanı qan laxtalanmasının səbəbləri hansılardır?

Qanın laxtalanması hamiləlik itkisinə səbəb ola biləcək bir vəziyyətdir və bu səbəblə bütün ana olmağa namizədlərin bu ciddi riskə qarşı diqqətli olması faydalıdır.

Qanın laxtalanmasına səbəb olan əsas amillər aşağıdakılardır:

- Hamiləlikdən əvvəl gələcək ananın obeziteni aşacaq qədər artıq çəkisi varsa, onun qan laxtalanma riski artır.
- Hamiləlikdən əvvəl çox siqaret çəkən qadınlarda tromboz inkişaf riski daha yüksəkdir. Hamiləlik dövründə siqaret çəkməyə davam etmək bu riski daha da artırır.
- Qan laxtalanma problemlərinin əhəmiyyətli bir hissəsi yaşlı hamiləliklərdə görülür. Bu səbəbdən 35 yaşdan yuxarı qadınlarda hamiləliklərini daha yaxından və diqqətlə izləmələri tövsiyə olunur.
- Diabetli gələcək analar da qan laxtalanması riski qrupuna daxildir. Əgər hamiləlikdən əvvəl və ya hamiləlik dövründə diabet diaqnozu qoyulmuşsa, bunu həkiminizlə bölüşmək və lazımı tədbirləri tələb etmək çox vacibdir.

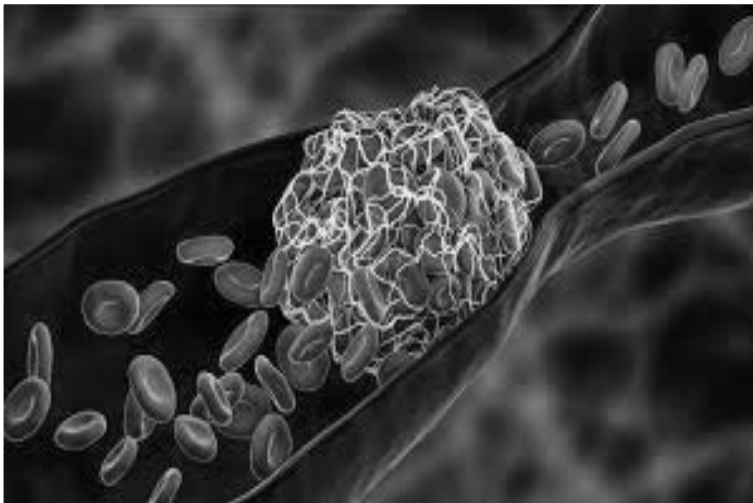
Hamiləlik zamanı qan

Qan laxtalanması və onun səbəbləri BƏLLİ OLDU

laxtalanmasının əlamətləri hansılardır?

Hamiləlik dövründə qan laxtalanması baş verərsə, bədənin müəyyən nöqtələrində asanlıqla nəzərə çarpan qızartı və göyermə meydana gəlir. Qanın axıcılığını itirməsi və müəyyən nöqtələrdə yığılması nəticəsində yaranan qançırıqlar adətən yuxarı sol ayağında görünür. Bunun səbəbi sol ayaqdakı damarların sağ ayaqdakı damarlardan daha dar olması və laxtalanmış qanın bu nahiyədə daha sıx sıxılmasıdır. Ancaq tromboz zamanı sağ ayaqda da qızartı və ya göyermə əmələ gələ bilər. Hamiləlik dövründə qan laxtalanma probleminin başqa bir əlaməti ağciyərlərdə müşahidə edilir. Xüsusilə qan ağciyər damarlarında tı-

xanmaya səbəb olarsa, pulmoner tromboemboliya problemi olur.

Ağciyər tromboemboliyası insanın həyat keyfiyyətini aşağı salan və bəzən həyatı üçün təhlükə yaradan bir xəstəlikdir. Öskürək, qeyri-adekvat nəfəs alma, sinə ağrısı və ağızdan qanaxma kimi simptomlar ağciyərlərdə ciddi qan laxtalanması problemini göstərə bilər. Bu səbəbdən tənəffüs sisteminə problem olan bütün gələcək anaların gecikmədən həkimlərinə müraciət etmələri tövsiyə olunur.

Hamiləlik zamanı qan

laxtalanmasını necə müalicə etmək olar?

Bir çox gələcək analar "Hamiləlik dövründə qan durulaşdırıcı dərmanlar nə vaxt istifadə edilməlidir?" sualına cavab axtarır. Bu sualın cavabı, asanlıqla başa düşüldüyü kimi, laxtalanma riskini aradan qaldırmaqdır. Hamiləlik dövründə tromboembolizmin qarşısını almağın ən təsirli yolu gələcək anaya qan durulaşdırıcı dərmanların vurulmasıdır.

Bəs, hamiləlik zamanı

də risk qrupuna daxil olan qadınlara iynə nə qədər tez verilsə, xəstəlikdən bir o qədər yaxşı qorunur. Daha əvvəl qan laxtalanma problemi olmayan qadınlarda iynənin vurulma tarixinə hamiləliyi izləyən həkim qərar verir.

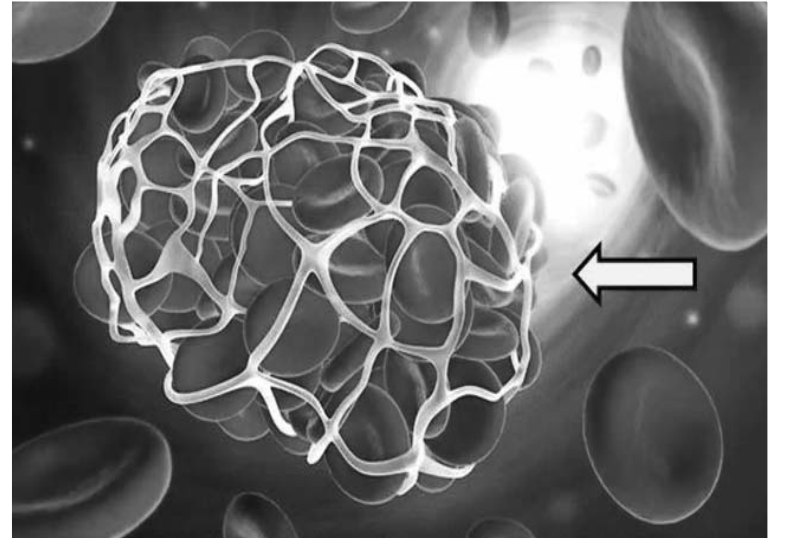
Körpənin inkişafı, hamiləlik zamanı aşağı düşmə riskinin olub-olmaması, ananın çəkisi və xəstəlik tarixçəsi kimi təfərrüatlar qan durulaşdırıcı iynənin nə vaxt vurulacağına müəyyən edilməsində həlledici rol oynayır.

Hamiləlik zamanı qan laxtalanması düşüşə səbəb olurmu?

Qan laxtalanması problemi olan və hamilə olan insanlar trombozun uşağın düşməsinə səbəb olub-olmadığını düşünürlər. Müalicə edilmədikdə qan laxtalanması həm aşağı düşmə, həm də vaxtından əvvəl doğuş riskini artırır.

Bu, qan laxtalanması olan hamiləliyin mütləq abortla bitəcəyi demək deyil. Keçmişdə qan laxtalanma problemi olan qadınlarda, hamiləlik zamanı qan laxtalanma testi etdirlərsə və doğru zamanda qan durulaşdırıcı dərmanlardan istifadə etsələr, çox sağlam hamiləlik keçirə bilərlər.

Hamiləlik dövründə qan laxtalanması yaşayan və doğum edən insanlar düzgün müalicə tətbiq olunarsa heç bir sağlamlıq problemi olmadan normal həyatlarına davam edə bilərlər. Qan laxtalanmalarının mütəxəssis həkimlər tərəfindən müalicəsi də körpənin sonrakı həyatında hər hansı problem yaşamasının qarşısını alır.

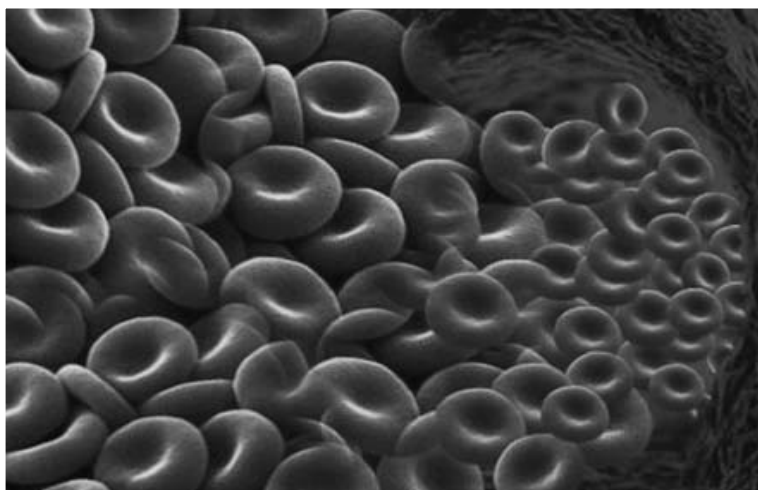
qan laxtalanma iynələri nə vaxt edilməlidir?

Bu sualın cavabı insandan insana dəyişir. Hamiləlikdən əvvəl tromboz riski olan və daha əvvəl laxtalanma problemi olan qadınlarda hamiləlik aşkarlanan kimi qan durulaşdırıcı inyeksiyalara başlanıla bilər.

Qanın laxtalanması hamiləliyin istənilən mərhələsində baş verə bilən bir vəziyyətdir və buna görə

Bu səbəblə hamiləlik zamanı qan laxtalanması gələcək anaların diqqətlə izləməli olduğu lakin qorxmaması lazım olan bir vəziyyətdir. Qanın laxtalanması riski ilə qarşılaşdığınızdan şübhələnmirsinizsə, ən qısa müddətdə həkiminizlə məsləhətləşib test və müalicəyə başlaya bilərsiniz. Trombofiliya diaqnozunu erkən qoysanız, heç bir problem olmadan sağlam doğum edə bilərsiniz.

Aysən Vəli

Həyat iksirindən məhrum qalan uşaqlar

niyə məsləhət görmür analara? İki səbəb var. 1. Süd anasının hər hansı bir xəstəlik daşıyıcısı olması ehtimalı. 2. Süni qidaların satışından əldə edilən gəlirdən məhrum ola bilmək ehtimalı. Birincinin çarəsi var, süd anasının müayinə və analiz nəticələrini görmək və əmin olmaq olar. Amma ikinci ehtimal qalıb həkimlərin insafına. Süd anası öz uşağını uşurla əmizdirən sağlam qadın ola bilər, siz onun hamiləlik və doğum sonrası müayinələrini nəticələrini görə, sağlamlığına və xəstəlik daşıyıcısı olmadığına əmin ola bilərsiniz. Əgər hələ nara-

Ana südü ilə qidalandırma faizinin ölkəmizdə 50 ətrafında olduğu iddia edilir, lakin müşahidə və təcrübələr göstərir ki, real rəqəm daha azdır, amma 10 il əvvəlki 23-25 faizlik göstəricilərə nisbətə "buna da şükür" deyə bilərik. Əgər bu problem sizə çox xırda görünürsə, demək ki, süni uşaq qidalarının təhlükəsi barədə hələ çox məlumatlı deyilsiniz.

Dünyada hər il 1 milyondan çox uşaq ana südü ilə qidalanmadığı üçün vəfat edir. Onların ölümünə səbəb olan ishal, nəfəs yolu xəstəlikləri, bir çox infeksiya ana südü əməm uşaqlarda rastlanmır. Həmçinin ana südü əməm uşaqlarda "miningit", qulaq infeksiyaları, revmatizm, əsəb problemi, immün çatışmazlığı da olmur, orta qulağın iltihabını belə ana südü sağda bilir. Bundan əlavə döş əməm uşaqlar çox az xərcəng xəstəliyinə tutulma riski daşıyırlar, onlar yaşıdlarına nisbətə daha az diabetə yoluxurlar.

Doğuşdan sonrakı ilk günlərdə süd vəziləri zülal və mineral maddələrlə zəngin, tərkibində çoxlu miqdarda İGA, az miqdarda yağ və karbohidrat olan ilk süd - molozivo istehsal edir, həkimlər bu südü körpənin ilk peyvəndi adlandırırlar və hər körpənin mütləq molozivo ilə qidalanmasını vacib sayırlar. Xəstəxanalarda isə çox zaman körpəni bundan məhrum edərək anaya ilk südün formalaşmasının 1 həftə çəkəcəyini deyirlər. Təcrübəsiz ana inanır və südü formalaşanaqədər körpəsinə süni uşaq qidası verir. 1 həftə bu qidayı yeyən körpə isə əmmə refleksini itirir, tənəbbəşir və heç vaxt ana südü əmmək istəmir.

Bəzən də dünyaya uşaq gətirən qadının çeşidli səbəblərdən südü olmaya bilir, 30-40 il əvvəl bu kimi hallarda südü olmayan analar uşaqlarına süd anası tapırdılar, bu körpənin süni qida ilə yox, təbii qida ilə böyüməsinə, eyni zamanda ailə büdcəsinə xidmət edirdi. Südü olmayan ananın (çox nadir rastlanan vəziyyət idi) övladına qonşuluqda, yaxınlıqda yaşayan başqa körpəli qadın süd verirdi. Doğrudur, onda da süni uşaq qidaları vardı, xatırlayanlar olar, məşhur "Nan", "Maliş" markaları vardı. Amma analar süni qidayı mümkün olduğu qədər uşaqlara vermirdilər, uşaqlar ya süd anası, ya da keçə südü ilə qidalanırdı.

Maraqlıdır, indi həkimlər süd anası alternativini

hatlığınız varsa süd anasını müəyyən infeksiyalara qarşı analizlərdən keçirə bilərsiniz - C və B hepatitləri, QİCS və s. İstəyən bir yolunu tapar, övladını bu möcüzəli qidadan məhrum etmər.

Körpə ilk 6 ayda yalnız ana südü ilə (susuz) qidalanmalı, 6 aydan sonra əlavə qidalara keçsələr belə, ən azı 2 yaşa qədər və daha sonra ana südü ilə qidalanmalıdırlar. Ana südü ilə qidalanan körpələrdə allergik xəstəliklər, 1 və 2 tip diabet, iltihablı bağırsaq xəstəlikləri, hipertoniya, xərcəng, allergiya, astma, piylənmə, dağınıq skleroz, diş quruluşunun pozğunluqları və bəzi psixi xəstəliklər daha az rast gəlinir. Ana südü ilə qidalananların təhsildə uğur qazandıqları da məlumdur. Üstəlik əmizdirmə təkçə körpəyə deyil, həm də anaya, ölkə və ailə iqtisadiyyatına, ətraf mühitə öz töhfəsini verir.

Yeni doğulmuş uşaqların yarından az hissəsi həyatın ilk saati ərzində ana südü ilə qidalanmır, bu da onları xəstəliklər və ölüm qarşısında daha aciz edir. Körpələrin yalnız 44 faizi həyatın ilk altı ayı ərzində sırf ana südü ilə qidalanır. Bu, Ümumdünya Səhiyyə Assambleyasının 2025-ci ilə qədər qarşıya qoyduğu 50 faiz hədəfindən azdır.

Bəzən həkimlər yeni ana olmuş qadınlara südünün körpəyə düşmədiyi, zərərli olması barədə xəbərdarlıq edir. O "həkimlərin" iddia etdiyi kimi ana südü xəstə ola bilməz, uşağa zərər verə bilməz. O dünyanın ən təmiz qidasıdır və tərkibində zərərli heç nə yoxdur. Təbii ki, qadının zərərli verdişləri yoxdursa. Bu qadağa süni uşaq qidalarının satışına hesablanmış addımdır. Ana südü insanın ilk qidasıdır və hər körpənin haqqıdır. Bu möcüzəvi qidayı boşuna "həyat iksiri" adlandırmırlar. Körpənin əlindən bu haqqı almaq, ana südü əməm yaşıdlarına 0-1 hesablı uduzaraq həyata bir addım geridən başlaması deməkdir.

Lalə Mehralı

Məşhurlaşmağın sirri o deyil...

MƏTANƏT

Deyirlər ki, indi şou-biznes aləmində açıq-saçıq geyinmədən məşhurlaşmaq mümkün deyil. Elə bunu eşitmişdim ki, ardınca sosial şəbəkələrdən birində gənc müqənnilərdən birinin ən son konsertlərindən birindəki geyimi ilə qarşılaşdım. Uzun yırtmacılı paltarda mahnı ifa edən müqənninin fikri qalmışdı dizindən bir neçə qarış yuxarıda. Nəinki fikri, əli də qalmışdı orada. Elə hey paltarını aşağı dartırdı. Rəy bölməsində də yazırdılar ki, ay bala, sən nə yaman əziyyət çəkirsən, yırtmac nədir, əl orda qaldı nədir və ya digər xoşagəlməyən sözlər.

Hə, müqənninin bu halını gördəndən sonra, "indi şou-biznes aləmində açıq-saçıq geyinmədən məşhurlaşmaq olmaz" söhbətini bir daha xatırladım. Yəqin həmin müqənni də elə o söhbətlərin təsiri altına düşübmüş ki, yeni aldığı, tikdirdiyimi paltarını bu günə qoymuşdu.

Yəqin sizlər də şahidisiniz ki, indi əksər qadın müqənnilərin paltarlarının ya yuxarı, ya da aşağı hissəsi söhbətimizin mövzusu kimidir. Vallah, yağışdan sonra göbələklər necə çoxalır, bu cür geyimlər də çoxalır, yəqin fikir verənlər az olmaz aramızda.

Bu barədə çox düşündüm, daşındım, dedim axı nəyə görə bu cür geyinmədən məşhurlaşmaq olmaz? Geyimin məşhurlaşmağa, tanınmağa nə dəxli var? Hələ tək müqənnilər yox, televiziya aparıcıları da bu cür geyimlərə müraciət edirlər. Fikirləşdikcə, baxıram ki, yox ey, bilmədiyim nələrsə var. Yenidən bir də düşündüm, dedim yox, yəqin burada bilmədiyimiz, ya da hələ də dərk etməyimizin anlamağa imkan vermədiyi başqa bir məsələ var. Axı geyimlə məşhur olmağın nə əlaqəsi ola bilər ki?

İnanın, həftələrdir bu barədə düşünürəm. Yaxınlarıma, tanışlarıma da bununla bağlı suallar vermişəm. Onlardan mənə qınayanlar da olub, "sən də geridə qalmısan ey, müasir zamanədir, səhnəyə çıxan geyimini bir qədər cəlbədedici geyinməlidir də" deyənlər də olub. Lakin mən bu fikirlərlə razılaşa bilmirəm axı. Nə üçün, nə səbəbə biz televiziya bir verilişi aparanda yaxası açıq paltar geyinməli, veriliş boyu əlimizlə saçlarımızı həmin açıq yerə dartmalıyıq, nə üçün minlərlə insanın qarşısında səhnədə mahnı oxuyarkən əlimiz etəyimizin yırtmacında qalmalıdır? Nə üçün bizim cinsin nümayəndələri geniş "dekolite" ilə ortalığa çıxmalıdır? Bunun bir qısqancılıq tərəfi də var hələ ki, mənə rahat buraxmır ki, buraxmır?

Bu məsələdə mənə bir təskinlik verən olmadı ki, olmadı. Günlərlə düşüncə daşındım, əziyyət çəkib beynimi işlətdim. Necə deyərlər, baş sındırdım. Sual verin, nəyi kəşf etdim?

Yəqin sizlər üçün də maraqlı olar nəyi kəşf etməyim. Lakin yenə də deyirsiniz ki, bu yenə başlayıb başqalarının işinə qarışmağa. Xeyr, mən heç kimin işinə qarışmıram. Sadəcə müşahidələrim var ki, gördüklərim barədə düşünürəm və yazıram. Yazacağam da.

Buyurun, kəşf etdiklərimi dinləyin, görün haqlıyam, ya haqsız. Axır ki, tapdım bu cür geyimlərin səbəbini. Belə geyinən aparıcı və müqənnilərimiz var ha, onların istedadı və savadı yoxdur. Nə oxuduqları mahnıdır, nə də səsləri səs, nə də televiziya kanallarında danışdıqları sözdür. Sadəcə yığnaqdır. Bu səbəbdən də güc verirlər geyimə ki, bəlkə geyimləri ilə diqqət çəkələr. Hə, müşahidə etdiyim müqənniləri də, aparıcıları göz önünə gətirdim, gördüm ki, ay Allah, necə də düz tapmışam. Sizcə necə tapmışam, doğru səbəbdirmi?

Mənimlə razılaşanlar, bilərəm ki, yüzlərlə, minlərlə olacaq. Razılaşmayanlara isə elə indicə elə bir fakt söyləyəcəyəm ki, yerlərində donub qalaçaqlar. Görəcəklər ki, biz qəzet əhli ilə razılaşmaqdan başqa çarələri ola bilməz. Buyurun, dinləyin. Əgər məşhur olmaq üçün bədənin yarısını açıb göstərməyi vacib bilirsinizsə, siz çox-çox yanılırsınız və səhv düşüncədə, səhv yoldasınız. Məşhur müqənnilərimizdən Şövkət Ələkbərova, Fatma Mehriyyə, Rübəbə Muradova, Sara Qədimova, Zeynəb Xanlarova, Səkinə İsmayilova, Fidan və Xuraman Qasımov bacıları, Gülyaz və Gülyanaq Məmmədova bacıları, Mələkxanım Əyyubova, Nəzakət Teymurova, Aygün Bayramova, Şahnaz və Aybəniz Həsəmov bacıları, Azərin, Zülfüyyə Xanbabayeva, aparıcılarımızdan Ofelya Sənani, Roza Tağıyeva, Şərqiyyə Hüseynova və adlarını çəkmədiyim, bunun üçün üzr istədiyim müqənni və aparıcı qadınlarımız var ki, onlar mentalitetimizə uyğun geyimləri ilə həmişə nümunə olublar. Eyni zamanda bu cür geyimlərində də Azərbaycanın ən məşhur müqənni və aparıcı qadınları olub və olmaqdadırlar ki, bundan sonra onları evəz edəcək kimlərinə olmasa şübhə altındadır.

Necə düşünürsünüz, razılaşsınız mı mənimlə? Razılaşmayıb nə edə bilərsiniz ki... Çox sevinirəm ki, bu məsələni çözü bildim. İndi sözüm həmin o müqənni və aparıcılarıdır: istedadınız varsa, səhnəyə, ekranlara çıxın, inanın ki, paltarlı da məşhur olmaq mümkündür. Əks təqdirdə, istedadınız yoxdursa, üstəlik paltarınızı da biabırçı vəziyyətə gətirirsinizsə, çox təəssüf ki, azərbaycanlısınız...

Hə, diqqətimi çəkən bir məsələni də deməməm olmaz. Yuxarıda da vurğuladığım kimi, bu cür paltarlı müqənnilərin də, aparıcıların da əlləri, fikirləri qalır o açıq yerlərində. Bunu da hər kəs bir cür dəyərləndirə bilər. Lakin mən belə dəyərləndirirəm ki, biz azərbaycanlıyıq, milli mentalitetimiz var. Şüuraltına həkk olunmuş genetik kodlarımızdı o əlləri açıq-saçıq yerlərə aparan. Buna çox sevinirəm. Çünki hələ də qalan var. Belə isə silmək, yaxud üstünə getmək barədə düşünək...

FELYEYTON

Son illər ölkəmizdə fəaliyyət göstərən bəzi istixanalarda keyfiyyətli pomidor sortları yetişdirilir. Bu sortların toxumlarını haradan alırlar, haradan gətirirlər, nə cür əldə edirlər, deyə bilmərəm. Ancaq maşallah deyək ki, göz dəyməsin. Vallah, sözün həqiqi mənasında qürur duyur insan. Mən deyim nəyə görə, siz də dinləyin. Əvvəllər gedirdin bazara pomidor alırdın. Bilmirdin ki, onu evə necə çatdırasan. Bütün aldıqlarını bir ayrı zənbilə yığmalıydın, pomidoru bir ayrı zənbildə ayrıca götürməli idin ki, evə sağ-salamat çatdırıla bilsən. Yanından yel ötməmiş əzildirdi. Yaxşı, bir təhər evə çatdırdın. Birçün günün içərisində də yeyilib qurtarırdı 2-3 kiloqram pomidor. Bax bilmirəm bu, niyə belə olurdu.

Ancaq indi pomidor ta adama əvvəlki kimi əziyyət vermir. Bazara get, marketə get, nə istəyirsən al, yığ bir zənbilə, istəyirsən pomidoru da lap altdan yığ. Evə qayıdanda marşrut avtobuslardakı o dəhşətli sıxlığa düş, bəzi küçələrdə qazılıb aylarla təmir edilməyən çalalara ayağın keçsin, yıxıl, yenə də evdə zənbilini boşaldanda görəcəksən ki, pomidorların heç burnu da qanamayıb. Yenə də maşallah.

Vallah, inkişaf, yenilik, tərəqqi çox gözəldir. Kimin ağılına gələrdi ki, uzun illər aldığımızı bizi peşman edən pomidor illər sonra bizi belə şad-xürrəm edəcək. Hələ əzilməsini qoyaq bir kənara. Əvvəlki pomidorlar soyuducuda bir neçə gün qalandan sonra suyu axırdı, soyuducunu korlayırdı. Gəl indi buyur, təmizlə. Ancaq indiki pomidorlar, maşallah, həftələrlə qalır soyuducuda, əhvalı belə pozulmur. Həm də neçə gözəl doğranır, alma kimi. Hətta almanı doğrayanda eşitdiyini o şaqıltı səsinə də dinlədikcə, maşallah belə

Sən Allah, düz deyirsən?..

inkişafa deyirsən. Həm də bərəkəti də var. Bir pomidor doğrayırsan, külfət yeyir, hələ boşqabda da qalır.

Düşünürsən ki, ilahi, görəsən hansı texnologiya ilə yetişdirilir bu pomidorlar? Əvvəllər də insanlar eyni insanlar idi də. Görəsən nə dəyişib ki? Bizim niyə ağılımıza gəlmirdi belə pomidor istehsal etmək?

Hələ o gün qonşuda idim. Uşağın nə bilim, beyninə haradan vermişdi, alma deyib ağlayırdı. Evdə də alma yox idi. Biz nə etdik uşağın anasıyla. Soyuducudan bir pomidor götürüb yuduq, alma kimi dilimləyib qoyduq uşağın qarşısına. Uşaq elə ləzzətlə yedi, bir kəlmə demədi ki, mənə niyə aldadırsınız. Elə o an bu cür pomidor istehsalçıları bir daha alqışladım. Bir alma istəyən uşağın ki səsinə pomidorla kəsə bildik, bu, böyük tərəqqidir. Yəni alma bərklikdə, alma turşməzəlikdə,

alma qədər qabığı qalın pomidor yetişdirmək, bu, kənd təsərrüfatında inqilabdır. Təbrik edirəm.

Düşündüm ki, bu həftəlik yazı planıma hökmən bu pomidorlarla bağlı yazı yazmağı salmalıyam. Çünki insanların hamısı bazar, marketlərdən həmin pomidorlardan alır, birdən məndən qabağa düşüb ya yazan, ya da redaksiyaya təşəkkür məktubu çatdırıran olar. Niyə məndən qabağa düşən olmalıdır ki? Mən bu yeniliklərdən niyə ilk yazan olmayım ki? Axı özüm də o pomidorların həm keyfiyyətini, həm qiymətini, həm alma kimi doğranmasını hamı kimi görmüşəm. Ona görə də yazdım. Yazdım ki, düzdür, bilməyən yoxdur, olsa əgər, belə pomidordan onlar da alıb istifadə etsinlər. Etsinlər ki, bəlkə minlərin içindən biri qalxıb deyər ki, sən Allah, düz deyirsən?!

Mətanət Məmmədova

“Ermənilər sabit və etibarlı müttəfiq deyillər”

“Paşinyanı hakimiyyətə gətirən qüvvələr var. ABŞ Paşinyanı məqsədyönlü şəkildə hakimiyyətə gətirib. Yeni Paşinyanın Amerika Birləşmiş Ştatlar qarşısında bir öhdəliyi var. Bu öhdəlik isə Rusiyanın Ermənistandakı nüfuzunu zəiflətməkdən ibarətdir. Bayden hakimiyyəti dövründə Paşinyan maksimum şəkildə bu siyasəti, öhdəliyi yerinə yetirirdi. İndi isə Trampın hakimiyyətə gəlməsi və Trampın verdiyi bəyanatlar dünyada yeni bir siyasi situasiya yaradıb. Bu həm Ukrayna münaqişəsində, həm də Yaxın Şərqdə özünü göstərməkdədir. Təbii ki, Ermənistanın fəaliyyəti ABŞ-Rusiya münasibətləri ilə bağlı olan bir məsələdir. Əgər ABŞ Rusiyaya düşmən kimi baxacaqsa və Rusiya ilə münasibətləri gərginləşdirəcəksə, o zaman Ermənistandan maksimum alət kimi istifadə edəcəkdir”. Bu sözləri politoloq Azad Məsiyev SİA-ya açıqlamasında deyib.

Onun sözlərinə görə, proses onu göstərir ki, Trampın bəyanatları da ABŞ-nin Rusiya ilə münasibətlərinin loyal olduğunu və bu münasibətləri yumşaltmaq istədiyini göstərir: “Bu baxımdan, Paşinyanın son vaxtlar manevr etməsi, özünü Amerika Birləşmiş Ştatlardan Qərbdə, yeni Avropaya çevirməsi müşahidə olunur. Ümumiyyətlə, ermənilər sabit və etibarlı müttəfiq deyillər, həmişə məqam düşəndə xəyanət edirlər. Bildiyiniz kimi, Ermənistan dövlətini formalaşdırıran, inkişaf etdirən, qoruyan və himayə edən Rusiya olub. Ermənistan Rusiyanın imkanlarından istifadə edərək ərazisini böyüdü, lakin indi Rusiyaya xəyanət edərək özünü ABŞ-yə tutub. Amerika Birləşmiş Ştatlardan istədiyini əldə edə bilmədikdə isə onlara da xəyanət edərək özünü Avropaya tutmaqdadır. Son vaxtlar Paşinyanın Fransaya səfər etməsi, Makronla isti münasibət qurması və açıq şəkildə Avropaya üz tutması onu göstərir ki, Ermənistan sabit bir dövlət deyil. Yeni, sürüşkən dövlətdir və Paşinyanın siyasəti stabilliyə xidmət etmir. Bu sürüşkən siyasət artıq özünü açıq şəkildə büruzə verməkdədir. Cənubi Qafqazda baş verən hadisələr, daha dəqiq desək, Ermənistanın, xüsusilə Paşinyanın apardığı siyasət erməni xalqının maraqlarına yox, onu idarə edən qüvvələrin maraqlarına uyğun şəkildə həyata keçirilir. Bu baxımdan, 2025-ci ildə Ermənistan-Azərbaycan arasında sülh sazişinin olacağına ümidlərim azdır”.

Politoloq həmçinin bildirib ki, bunun səbəbi isə odur

ki, Avropa dövlətləri və Avropa birliyi Rusiya-Ukrayna münaqişəsində Ukraynanın tərəfini tutur, ona hərbi, silah-sursat və maliyyə baxımından dəstək verir: “Bu isə təbii ki, Avropa-Rusiya münasibətlərində bir soyuqluq yaradır. Bu fonda Avropa birliyi Rusiyanın Ermənistandakı nüfuzunu zəiflətmək üçün müəyyən addımlar atacaq. Eyni zamanda, bildiyiniz kimi, Azərbaycan regionda balans siyasəti yürüdü. Qərb Ermənistan vasitəsilə Azərbaycana təzyiq göstərmək siyasətini həyata keçirmək niyyətindədir və bu, 2025-ci ildə daha açıq şəkildə özünü göstərəcək. Hesab edirəm ki, Paşinyan 2025-ci ildə sülh sazişinə getməyəcək. Çünki Ermənistanın davamlı şəkildə silahlanması və Avropanın müşahidə qrupunun müddətini uzatması onu göstərir ki, Ermənistan sülh sazişinə getməyəcək. Həmçinin, 10 noyabr sülh razılaşması çərçivəsində üzərinə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirməkdə maraqlı olmayan Ermənistan Zəngəzur dəhlizinin açılmasına da qarşı çıxır. Eyni zamanda, öz üzərinə götürdüyü 10 noyabr sazişinə və Zəngəzur dəhlizinin açılmasında da maraqlı deyill. Bu baxımdan, Paşinyanın apardığı siyasət yenə də regionda sabitliyi pozacaq və gərginliyi artıracaq. Ermənistanın sülh sazişinə gedəcəyinə ümidlər azdır. Yenə deyirəm, bu, həm Paşinyanın müstəqil siyasət yürüdə bilməməsindən irəli gəlir, həm də Ermənistanın üzərinə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirmir. Davamlı olaraq silahlanmaya üstünlük verir. Beynəlxalq auditoriyalarda Azərbaycana qarşı qərəzli bəyanatlar verməkdən əl çəkmir. Xatırlatmaq istəyirəm ki, Paşinyan Ermənistan Konstitusiyasında dəyişiklik etmir. Konstitusiyada dəyişiklik etməsə, sülh sazişi imzalanmayacaq. Bu baxımdan, bir daha vurğulamaq istəyirəm ki, 2025-ci il də gərginlik ili olaraq qalacaq”.

Xeyrənsə Piriyeva

Sosial mediadan asılılığın səbəbi NƏDİR?

AYDINLIQ GƏTİRİLDİ

Sosial media asılılığı əsasən gənclərdə və uşaqlarda yaranmış problemdir. Hər nə qədər gənclərdə və uşaqlarda desək də, bu problem son zamanlarda yaşlılar arasında da geniş yayılmışdır. Bunun səbəbi isə gənclərin və uşaqların edəcək başqa məşğuliyyəti olsa da pensioner insanların edəcək bir o qədər də məşğuliyyəti olmur və bu özündə ciddi problemdir. Mövzu ilə bağlı SİA-ya açıqlamasında sosial media asılılığı haqqında peşəkar texnoloq Fərid Kazimov öz fikirlərini bildirib.

Onun sözlərinə görə, söhbət yalnız sosial mediadan deyil, rəqəmsal asılılıq məsələsindən gedir: “Çünki müasir dövrdə rəqəmsal asılılıq, insanların rəqəmsal cihazlara qarşı asılılığı artmışdır. Hər bir istifadəçinin öz maraqları var. Biri xəbərlərə baxır, biri videolara baxır və s. Bu asılılıq böyük bir problemdir. Hətta qərbdə psixoloqlar bunu narkotiklərə və spirtli içkilərə yaxın bir asılılıq kimi qəbul edirlər. Bu problem var. Xüsusən də yetişən nəsildə var. Çünki daha 30+ olan nəsillər rəqəmsallıqda o qədər də yaxın olmadıqları üçün 30+ nəsildə yetişən nəsillə nəzərən asılılıq daha azdır. Yetişən nəsillər 5-6 yaşlardan başlayaraq artıq onlar rəqəmsal cihazlarla ünsiyyətə olur və buna görə rəqəmsallıq onların dünyasına çevrilir. Buna görə onlarda asılılıq olur. Bu böyük problemdir. Ümumiyyətlə bununla mübarizə aparılmalıdır. Çünki həyatımız yalnız virtual məkanlardan, sosial şəbəkələrdən ibarət deyildir. Bunun qarşısını almaq üçün qərbdə yeni bir biznes növü yaradılmışdır. Psixoloqlar rəqəmsal detoks dedikləri yeni bir şey edirlər. Xüsusi günlər, turlar keçirilir. İnsanın əlindən hər bir cihaz alınır və o insan 3-5 gün orda qalaraq sosial şəbəkələrdən azad olur. Bununla o insanda sosial şəbəkə asılılığı biraz azalır.

Ümumiyyətlə rəqəmsal asılılıq məsələsində bizim hansı proqramı nə qədər istifadə etdiyimiz göstərilir. Biz gün ərzində özümüzə asılı olmayaraq hər hansı bir şeye baxırıq və bunu tənzimləmək üçün bəzi proqramlarda vardır ki onlardan da istifadə edilə bilər. Biz bunlardan istifadə etsək, gün ərzində telefonda nədən istifadə etdiyimizi görə bilərik və asılılıq azalda bilərik. Məsələ yalnız sosial media asılılığı deyil. Bəzi insanlar oyunlara da çox baxırlar. Bu da qarşısı alınmalı olan məsələdir. Elə insan da var ki, xəbər oxumadan dayana bilmir və bu onun özündən asılı deyil. Bunu da həll etmək vacibdir. İnsan bədənində istifadə olunan dopamin adlı bir maddə var. Bu maddə insanın xoşbəxtlik hormonu kimidir. Siz videolara baxdıqda, xəbər oxuduqda ya da oyun oynadıqda bu maddə ifraz olunur və asılılıq yaranır”.

Leyla Ağayeva

“Xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, ötən ilin aprel ayının 5-də Ermənistanın Baş naziri, Yeni Avropa Şurasının prezidenti və ABŞ-nin həmin dövrdə olan dövlət katibi Blinken arasında Brüsseldə görüş baş tutdu. Bu görüşdən bildirilirdi ki, görüşün keçirilməsinin məqsədi Ermənistan əlavə təhlükəsizlik təminatının verilməsindən ibarətdir. Azərbaycan tərəfi buna sərt reaksiya nümayiş etdirdi. Sonra görüşün keçirilməsinin motivlərini fərqli təqdim etməyə başladılar. Guya Ermənistanın iqtisadi inkişafın dəstəklənməsi, cəmiyyətin demokrasiyalaşmasına köməyin edilməsi və s. kimi iqtisamətlərdə izah etməyə başladılar. Amma əslində görüşün əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, Ermənistanla ciddi dəstək olunsun və həmin dövrdə də Avropa İttifaqı tərəfindən Ermənistanla 270 milyon avro dəyərində yardım ayrıldı. Ondan sonra ABŞ-də Ermənistanla yardım etməyə başladı”. Bu sözləri politoloq Elşad Mirbəşiroğlu SİA-ya açıqlamasında deyib.

Onun sözlərinə görə, diqqəti cəlb edən əsas məqamlar ondan ibarətdir ki, həm Avropa İttifaqı, həm də ABŞ Ermənistanla daha sıx hərbi əməkdaşlıq etməyə başladılar: “Avropa İttifaqının əsas aparıcı ölkəsi olan Fransa Ermənistanla böyük həcmdə hücum silahları ötürməyə başladı. Eyni zamanda Fransanın müdafiə naziri də öyünürdü ki, o Ermənistanla ən çox səfər edən müdafiə naziri olub. Bunun özü isə aydın nümayiş etdirdi ki, Avropa İttifaqı Ermənistanla silahlandıraraq onu regionda yenidən gərginlik yaratmaq üçün hazırlayır və Avropa İttifaqı hər zaman öz davranışlarında nümayiş etdirib ki, o, bu və ya digər coğrafiyalarda öz marqlarını münaqişə amilindən istifadə etməklə təmin etmək niyyətindədirlər. Biz bunu hər zaman başqa istiqamətlərdə də müşahidə etməkdəyik. Azərbaycan öz ərazilərini Ermənistanın işğalından azad etdikdən sonra da, Avropa İttifaqı Azərbaycana münasibətdə aşkar qərəzli mövqelər nümayiş

“Aİ Azərbaycana münasibətdə qərəzli mövqelər nümayiş etdirir”

etdirməyə başladı. Politoloq həmçinin bildirib ki, Avropa Parlamentində ölkəmizə qarşı bir neçə dəfə qərəzli müzakirələr keçirildi: “Bunun özü də Avropa İttifaqının Azərbaycana qarşı siyasi mövqeyinin göstəricisi idi. Ona görə də Avropa İttifaqı tərəfindən Ermənistanın həm si-

lahlandırılması, həm də işğalçı və təcavüzkar siyasət həyata keçirən Ermənistanla siyasi dəstəyin göstərilməsi bir daha onu sübut edir ki, Avropa İttifaqı Cənubi Qafqaz regionunda Ermənistanın vasitəsilə yenidən silahlı qarşudurma yaratmaq niyyətindədir. Çünki Azərbaycanın iradəsi ilə münaqişə amilinin ortadan qalxması, Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz regionunda öz mövcudluğunu təmin etmək imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşdırmış oldu. Azərbaycan sözsüz ki, Cənubi Qafqazı uğurlu əməkdaşlıq platformasına çevirmək istəyir. Amma regiondan kənar yerləşən dairələr məhz regionda qarışıqlıq yaratmaq, regionda gərginliyin davamlı olaraq saxlanılması məqsədilə əsasən münaqişə amilinə istinad edirlər. Ona görə də, Ermənistan sistemli şəkildə silahlandırılmaqdadır və bu da sözsüz ki, bütün region ölkələrini ciddi düşündürür. Bu baxımdan hesab edərkən ki, yeganə ümid yeri yenə də Azərbaycanın güc mövqeyidir. Biz hər mənada Ermənistandan çox-çox güclüyük. Ermənistanın kənardan almış olduğu istənilən xarakterli dəstəyə baxmayaraq, biz öz siyasi maraqlarımızı, mövqelərimizi inamla qorumağı hər zaman nümayiş etdirmişik”.

X. Piriyeva

İnsanlar hansı səbəblərdən aldadılır?

“Sosial şəbəkələr müasir dövrdə insanların ünsiyyət, informasiya mübadiləsi və biznes fəaliyyəti üçün əsas platformalardan birinə çevrilib. Lakin bu imkanlardan sui-istifadə edərək insanları aldadan və dələduzluq məqsədi güdən şəxslər də mövcuddur”. Bu sözləri İT mütəxəssisi Elvin Həsənov SİA-ya açıqlamasında deyib.

Onun sözlərinə görə, onlar saxta profillər, phishing hücumları, saxta investisiya təklifləri və digər fırıldaqçılıq üsulları vasitəsilə istifadəçiləri aldatmağa çalışırlar: “Bu

cür halların qarşısını almaq üçün ilk növbədə, insanlar sosial şəbəkələrdə tanımadıqları şəxslərlə maliyyə əməliyyatları aparmamalı, şübhəli keçidlərə (linklərə) daxil olmamalı və şəxsi məlumatlarını (şəxsiyyət vəsiqəsi məlumatları, kart məlumatları, şifrələr və s.) heç kimlə paylaşmamalıdırlar. Əlavə olaraq sosial şəbəkə istifadə edən istifadəçi platformanın ayarları bölməsindən iki mərhələli autentifikasiya (2FA) sistemi aktiv etməlidirlər”.

Həmçinin məsələ ilə bağlı sosioloq Lələ Mehralı fikirlərini bildirib. Onun sözlərinə görə, aldanmağa meyilli olan insanlar əsasən yaş qruplarından asılıdır: “Gənc nəslili aldatmaq olduqca çətindir.

Çünki onların informasiya məlumatlılıqları boldur. Texnoloji imkanlardan yararlanmaq qabiliyyətləri yüksəkdir və onları aldatmaq hardasa mümkün deyil. Belə vəziyyətlərdə daha çox orta və yaşlı nəslin nümayəndələri hədəf qrupu olur. Çünki həmin nəslin insanların informasiyaları və texniki bilikləri zəif olur. Bununla yanaşı onların media savadlılıqları yoxdur. Belə olan halda dələduzların toruna yaşlı və orta nəslin nümayəndələri düşür”.

Sosioloq həmçinin qeyd edib ki, insanların mərhəmətindən istifadə edərək aldadan dələduzlarda az deyil: “Bu hər hansı xəstə şəxsin məlumatlarını, yaxud şəklini paylaşaraq insanların mərhəmə-

tindən istifadə edirlər. Yeni biz ora könüllü şəkildə pul köçürürük və elə zənn edirik ki, onun müalicəsinə müəyyən məbləğdə kömək etmiş oluruq. Amma əslində dələduzların toruna düşmüş oluruq. Bu zaman bəzən ağılımıza dələduzluq olduğu gələ bilər, lakin belə vəziyyətlərdə mərhəmətimiz ağılimızın önünə keçir.

Mənim fikrimcə, belə yardım kompaniyalarını icazəli şəkildə et-

mək lazımdır. Məsələ ilə bağlı əlaqədar icraedici orqan razılıq ərizəsi versin və müəyyən kod yaxud hesab nömrəsi vasitəsilə təsdiq olunsun ki, bu insanın həqiqətəndə özünün, yaxud doğmasının köməyə ehtiyacı var. Belə

vəziyyətlərdə aldanma ehtimalı da zəif olar. Bununla yanaşı kart məlumatlarının paylaşılması məsələsində maksimum savadlılıq şərtidir. Xüsusilə orta və yaşlı nəslin nümayəndələrinin aldadılması onu göstərir ki, həmin insanların bu bərdə savadlılıq səviyyələri sıfır dərəcəsindədir”.

Xeyrənsə

Yox olan varlıq, var olan yoxluq: Yaradılışın sirri harada gizlənir?

ELMİN SONU

(XIV YAZI)

(Əvvəli ötən saylarımızda)

...Onunla biz gözəl bağlar yetişdirdik, lakin onun bir ağacını belə yetişdirmək sənə mümkün deyil... (Quran, Nəml surəsi, 60)

Bütün çiçəklər, ağaclar, tərəvəzlər və meyvələr eyni quru torpaqda əkilə, eyni su ilə suvarıl-sa belə, rəngləri, formaları, sıxlıqları, dadı, ətri, görünüşü tamamilə fərqlidir. Bütün sir toxumda gizlənib. Toxum elə proqramlaşdırılıb ki, bütün bu fərqlilikləri eyni materiallardan istifadə edərək verir. Bitkilərlə bağlı bütün məlumatların milyonlarla ildir toxumlarda saxlanması özü bir möcüzədir. Hətta arxeoloji qazıntılar zamanı tapılmış 10-15 min illik toxumların belə torpağa əkiləndə yetişdiyi məlumdur. Sadəcə, su vermək kifayətdir.

"Allahın göyden necə su endirdiyini görmədinmi? Beləliklə, onunla müxtəlif rəngli meyvələr yetişdirdik..." /Quran, Fətir (Yaradan) surəsi, 27/

Təbiət, saysız-hesabsız bitkilər, ağaclar, çiçəklərlə zənginləşdirilmiş möhtəşəm canlı muzeydir. Bu nəhəng təbii muzey çox kiçik toxumlarda yazılmış proqram sayəsində meydana gəlir. Toxumda bitkilərin yaradılış və həyat proqramı həkk edilmişdir.

Böyük bir meyvə ağacı, kiçik bir toxumdan meydana gəlir. Müəyyən müddətdən sonra həmin toxumdan 5-10 metr hündürlüyündə, tonlarla ağırlığı olan nəhəng ağac əmələ gəlir. Toxuma nisbətən çox nəhəng ölçüdə olan bu ağacı yaratmaq üçün toxumun istifadə edə biləcəyi yeganə material ilk mərhələdə öz içindəki ehtiyat qida, daha sonra isə torpaq, su və günəş işığıdır. Toxumlar içərisində daşıma sistemi olan, torpaqdan maddələri sormaq üçün lazımı kökləri olan və son dərəcə son dərəcə mürəkkəb struktura malik ağacı bütün sistemləri ilə birlikdə əmələ gətirir. Milyonlarla növ bitkinin hər birinin fərqli xüsusiyyətlərini özündə saxlayan informasiya kodları öz-özünə təsadüfən yarana bilməz. Bu, heç nəzəri cəhətdən belə mümkün deyildir.

Toxumlar mənsub olduqları bitki haqqında, hər budaq və yarpaq haqqında, bu yarpaqların sayı, necə formalaşdırılacağı, qabığının hansı rəng və qalınlıqda olacağı, qida və su daşıyan boruların eni və sayı, bitkinin uzunluğu, meyvə verib-verməyəcəyi, əgər meyvə verəcəksə, bu meyvələrin dadı, qoxusu, forma və rəngləri haqqında bütün məlumatları ehtiva edən obyektlərdir.

Şübhəsiz ki, dənələri də, toxumu da bölən Allahdır. O, ölüdən diri, diridən ölü çıxarır. Bəs sənəin sözlərini nə deyib geri çevirirlər? /Ənam surəsi, 95/.

Toxum müstəqil ağıl, şüur və iradə sahibi bir varlıq deyil. Bu hal

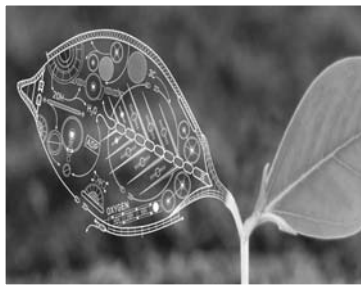
da ağacları və bitkiləri bütün heyretəmiz sistemləri ilə birgə əmələ gətirənin toxumun özü olduğunu iddia etmək mümkün deyil. Toxumun içində son dərəcə üstün bir ağıl və hərtərəfli bilik (bioloji proqram) gizlədilib. O genetik kod informasiyası oraya Ali Şüur tərəfindən yazılmış və yerləşdirilmişdir.

Bu canlı obyektlər torpağın altında yerləşən minlərlə elementin hansından necə istifadə edəcəyini dəqiq bilir. Hansılardan, nə qədər, nə vaxt və necə. Sanki, toxum bütün bu maddələri bir-bir tanıyır və bütün xüsusiyyətlərini, funksiyalarını, nəyə lazım olduqlarını bilir. Lakin şüura və ağla malik olmayan toxum bunu bilə bilməz. Toxum da, o maddələr də eyni mənbədən formalaşdırılmış kodlarla təşiz olunub və proram avtomatik rejimə işləyir.

Dünyada insan üçün qida olaraq minlərlə növbə məhsul yetişir. Meyvələr, tərəvəzlər, giləmeyvələr, paxlalılar, çiçəklər, ədviyyat bitkiləri və s. Hər birinin tərkibi insanı (həmçinin heyvanları) yaşatmaq üçün lazım olan xüsusi maddələrlə zəngindir. Bir çoxu isə müalicəvi xarakterə malikdir. Bu zənginlikdə minlərlə dad, minlərlə ətri, minlərlə forma, minlərlə material forması, minlərlə funksiya birləşir. Və bütün bunlar hamısı adi torpaqdan və sudan formalaşır. Dadı pis olan qara torpaqdan dünyanın ən dadlı və ətirli yeməkləri meydana gəlir.

Quranda bu mövzuda belə təsvir olunur: "Ölü torpaq onlar üçün bir ibrətdir. Biz onu dirilttik və ondan taxıl yetişdirdik, onlar da ondan yeyirlər. Biz orada xurma bağları və üzüm bağları yaratdıq və orada bu-laqlar fışkırtıdıq. Onun məhsulundan və öz əllərinin zəhmətindən qida əldə edirlər. Yenə də şükür etmirlərmi? /Yasin surəsi, 33-35/.

Hər hansı bir gülün, çiçəyin rəngi, ləçəklərindəki qıvrımların hər birinin necə olacağı, neçə ləçək olacağı, ləçəklərinin yumşaqlığı, quruluşu, spesifik qoxusunu verən maddələrin nisbəti onun toxumunda yerləşdirilmiş proqram məlumatlarına əsaslanır. Quru ağac budaqlarından şirəli meyvələr çıxmasını təmin edən toxumun içindəki bu məlumatdır. Üzüm qabığını fındıq qabığından fərqləndirən, bu iki qidaya rəngini, dadını, qoxusunu, vitaminlərini verən, birini sulu, digərini quru edən şeylərin hamısı toxumların embrionlarında olan məlumatlardır. Bu məlumatlar bitkilər ilk yaranandan bəri toxumla çoxalmış hər növdə mövcuddur. İndiyə qədər izah edilənlərdən də açıq şəkildə görüldüyü kimi,

bunun əksi, yəni bu məlumatın olmaması bitkinin mövcud olmaması deməkdir.

Bu zaman ağılımıza belə bir sual gəlir: Bu məlumatı toxuma kim yerləşdirib? Ritorik sualdır, elə deyilmi? Cavab uşağa da məlumdur. Bu qədər böyük məlumatların kiçik bir toxumun içinə yerləşdirilməsi və toxumların qüsursuz proqram əsasında mükəmməl bir əsəri əmələ gətirməsi Yaradanın bənzərsiz yaradıcı sənətinin nümunələridir.

Canlılarla bağlı qeyd etdiyimiz bütün bu məlumatlar, fəvqəladə təfərrüatlarda gizlənən möcüzələr insanlara bir ibrətdir. Heç bir şeyə ehtiyacı olmayan Uca Yaradan şəfqətli, mərhəmətli, səxavətli və lütfkardır. O, bu nemətləri möcüzəvi, son dərəcə mürəkkəb sistemlər və üstün sənətkarlıqla yaradır.

"Və yer üzündə sizin üçün yaratdığı müxtəlif rəngli şeyləri (sizə verdi). Şübhəsiz ki, bunda öyüd-nəsihət qəbul edib düşünən insanlar üçün ibrətlər vardır" /Quran, Nəhl surəsi, 13/

Bitkilər təkə insanlara və heyvanlara qida vermir, həm də nəfəs almaları üçün oksigen verir. Və onların havaya buraxdıqları karbonu balanslaşdırır. Üstəlik, torpağı da münbitləşdirir, canlı saxlayır. Quru səthində hər il yaşıl bitkilər tərəfindən atmosferdən CO2 mənimləməklə, günəş enerjisindən, torpaqdan daxil olan su və mineral birləşmələrdən istifadə etməklə 53 milyard ton biokütlə sintez edilir. Bu biokütlənin bir hissəsi kök və yerüstü qalıqlar şəklində təzədən torpağa qaydır. Yaşıl bitkilər torpaqda üzvi maddələrin yeganə ilkin mənbəyidir. Onların torpaqəmələgətirici kimi əsas funksiyası maddələrin bioloji dövrəni- torpaqdan qida elementlərinin və suyun mənimlənilməsi, üzvi kütlənin sintezi və həyat dövrəni başa çatdıqdan sonra onun təzədən torpağa qaytarılmasıdır. Bioloji dövrənin nəticəsi kimi- torpağın üst qatlarında potensial enerjinin və bitkilərin qida elementlərinin akkumulyasiyası torpaq profilinin tədrici inkişafını və torpağın əsas xassəsi olan münbitliyin inkişafını şərtləndirir.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Bitkilər şüura, ağla malik deyil, lakin onlar duyğu hissələrinə malikdirlər. Eşitmə, görmə, toxunma hissə etmə kimi. Bu, son vaxtlaradək inandırıcı görünmürdü. Son elmi kəşflər bu möcüzələri aşkara çıxardı.

Bitkilərin bizim kimi gözləri yoxdur, lakin onların işığa həssas birləşmələrdən yaranmış zülalları vardır. Buna görə də bizim gördüyümüz və görə bilmədiyimiz bütün dalğa uzunluqlarını mənimləyirlər. Hətta işığa qarşı həssaslıqları insan gözündən daha çoxdur. Bitkilər özələrinə verilmiş görmə qabiliyyəti sayəsində işığın sıxlığı, keyfiyyəti, istiqaməti və periodu kimi şərtləri müəyyən edirlər. Bitkinin gündəlik həyat tərzini özünü işığa görə quran bir "daxili saat"ın nəzarətindədir.

Dad duyğusu, torpaqdan mineral və qidalı alan bitki kökləri üçün çox əhəmiyyətlidir. Bəzi bitkilərdə aparılan müşahidələr bir genin (ANR1) nitrat və ammonium duzlarının miqdarının çox olduğu yerləri müəyyən etdiyi aşkar olunmuşdur. Bu gen sayəsində köklər təsadüfi deyil, qida istiqamətində inkişaf edərək şüurlu şəkildə hərəkət edirlər.

Demək olar ki, bütün bitkilər toxunma duyğusuna sahibdirlər. Bəzi bitkilər (məs. Venera) üzərlərinə qonan böcəyi bir anda tuturlar. Mimoza isə ən yüngül toxunuşda belə incə yarpaqlarını aşağı endirir. Noxud və loby kimi dırmaşan bitkilər həssas toxunma duyğuları sayəsində zoğlarını möhkəm dəstəklərin ətrafına sarıyırlar.. Bitkilər yarpaqlara böyük zərər verə bilən küləyin şiddətinə qarşı da toxunma duyğusundan istifadə edirlər. Külək altında qalan bitkilər toxumalarını sərtləşdirərək

reaksiya verir və beləcə şiddətli küləkdə qırılmaqdan xilas olurlar. Avstraliyada bitən evkalipt ağacları qızmar Günəşdən qorunmaq üçün yarpaqlarını ona doğru maili vəziyyətə gətirirlər, bu səbəbdən evkalipt meşəsində kölgə demək olar ki olmur.

Bitkilərin eşitmə duyğusu da var. Şimali Karolina Universiteti alimlərinin apardıqları təcrübələrin nəticəsində, bitkilərin məlum bir səs tezliyini və ya vibrasiyanı mənimlədikləri qənaətinə gəlinmişdir. Məsələn, "Wake Forest" meşələrində aparılan bir təcrübədə normal cücərmə nisbəti 20% olan turp toxumlarının məlum bir tezlikdəki səsə uzun müddət cəlb olunduqda, cücərmə nisbətlərinin 80-90% artdığı müşahidə edilmişdir.

Son araşdırmalarda bəzi ağacların bir biri ilə "danışdıqları" və məlumat ötürdükələri də aşkar olunub. Məsələn, zərərverici həşəratların hücumu zamanı hücumu ilk məruz qalan ağac yaxınlıqdakı digər ağaclara da təhlükə məlumatı ötürür və həmin ağaclar dərhal həmin həşəratların xoşu gəlmədiyi xüsusi maye ifraz edirlər, nəticədə həşəratlar onların yarpaqlarını yeyə bilmir və meşə 1-2 ağac qurban verməklə təhlükədən özünü qoruya bilir.

Bir bitkinin yaşamağı üçün ehtiyacı olan bütün xüsusiyyətlərə kompleks sistemlər sayəsində sahib olması, bir bitkinin bir yarpağının belə təsadüfən meydana gələ bilməyəcəyini görmək və qavramaq üçün kifayətdir. Bitki hüceyrələri beyini, əli, gözü, şüuru və məlumatı olmayan gözle görülməyəcək qədər kiçik varlıqlardır. Bu varlıqların belə mükəmməl ağıl nümayiş etdirməsi qeyri-mümkündür. "Göylərdə və yerdə olanlar, onların arasında olanlar və rütubətli torpağın altında olanlar Onundur". (Quran, Taha surəsi, 6)

"Bu şərtləndirilmiş dünyada olan canlı varlıqlar Mənim əbədi fraqmentar hissəciklərimdir". (Baqavad-Qita, 15, 7)

(ardı olacaq)

Elçin Bayramlı

DİQQƏT - Falçılıqla məşğul olanları bu cəzalar gözləyir!

Hüquqşünas detalları açıqladı

“Son zamanlar yalançı, dələduz falçıların öz fəaliyyəti hüquq-mühafizə orqanlarının da diqqətini artırmaqdadır.

Qızı ərə getməyən, oğlu iş tapmayan, uşağı olmayan, əri içki düşkünü, əri xəyanət edənlərin mədət umduğu yer

falçılarıdır. İnsanlar öz bədbəxtliklərini qabaqlamaq üçün onlara üz tuturlar. Cəmiyyətdə günü-gündən daha çox qarşımıza çıxan bu qədim adətin, inancın səbəbi, əlbəttə ki, cəhəldir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Hüquqi-Sosial Yardım və Maarifləndirmə İctimai Birliyinin sədri Fariz Əkbərov deyib.

Onun sözlərinə görə, Azərbaycanda falçılığa qarşı daim mübarizə aparılır: “Falçılıq dini xurafatın elementidir. Falçılıq fırıldaqçılıqdır. Bu ad altında insanları aldadaraq onların əmlakını, vəsaitini əlindən almaq, mənimsəmək Cinayət Mə-

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseynov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

**ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK**
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarınızı
dərc etməyə hazırıq!

cəlləsində və digər hüquqi aktlarda öz əksini tapıb”.

Fariz Əkbərov sözlərinə belə davam edib: “Azərbaycan Respublikasının Cinayət

Məcəlləsinin 178-ci maddəsinə görə, etibardan sui-istifadə etmə və ya aldatma yolu ilə öz gəninin əmlakını ələ keçirmə və ya əmlak hüquqlarını əldə etmə - dələduzluq cinayətinin əlamətləridir. Falçılar insanların onlara göstərdiyi etibardan sui-istifadə edirlər. Xəstəni müalicə edəcəyi, itkin insanı tapacağı vədini verən şəxs bütün hallarda qarşı tərəfi aldatmış sayılır. Məqsəd yenə də haqsız qazanc təmin etmək, başqasının əmlakını ələ keçirməkdir. Belə ki, zərərçəkmiş şəxs ya aldadılması faktını, ümumiyyətlə, qəbul etmir, qəbul etdiyi təqdirdə isə ictimai qınaqdan çəkinərək müvafiq qurumlara şikayət etmir. Nəticədə bu cür iş-bazların hərəkət arealı genişlənir və zərərçəkmişlərin sayı artır. Falçılıq adı altında dələduzluqla məşğul olanlar ifşa olunmalıdır. Vətəndaşlarımız da məlumatlı olmalıdırlar”.

Ayşən Vəli

“Həyatımıza internet daxil olubsa, bu kimi halların gözənilməsi də qeyri-adi deyil”. Bunu SİA-ya açıqlamasında Əməkdar jurnalist, sosioloq Mətanət Məmmədova deyib.

O bildirib ki, bu gün internet dünyasında yaşayırıq: “Bütün dünyada insanların bir-birinə bir an içərisində əlaqəsi var. Yeni söhbətləşmə, görüntülü danışma, görüntülü video və s. bütün bunlar hamısı insanların bir-birini görüb bəyənəməsinə, həm də bir-birindən istifadə etməsinə səbəb olur. Yeni əcnəbilər ilə bu qədər evlənmə sayının çox olması da elə internet dünyası ilə birbaşa bağlıdır. Əvvəlki illərdə SSRİ dövründə Azərbaycanın digər xarici dövlətlərlə əlaqələri bağlı idi. Amma müstəqillik illərindən sonra sərhədlərimiz demək olar ki, bütün dünya üçün açıqdır. Dünyanın hər yerindən Azərbaycana gələnler, Azərbaycandan dünyanın hər yerinə gedənlər çox olduğu üçün insanlar bir-birini görür, sevir və ev-

Əcnəbi şəxslərlə evlənənlərin sayı niyə çoxalıb?

lənir. Digər tərəfdən isə miqrasiya məsələlərini həll etmək üçün əcnəbi evliliklərinin sayı artır. Son illərdə isə daha çox artıb, təbii ki, bu evliliklərdə də sevib ailə quran insanlar var və digər məsələlər üçün istifadə edənlərdə var. Azərbaycanda əcnəbilər ilə evlənənlərin sayı xüsusilə İran, Türkiyə, Gürcüstan, Rusiya yeni bizə qonşu olan dövlətlər ilə daha çoxdur və Avropa ölkələri ilə də vardır. Bu cür evliliklər digər tərəfdən həm də problemlər yaradır - təhsil problemi, dil-mədəniyyət problemi. Məsələn, İran və Türkiyə və-

təndaşları ilə bizim qızlarımız ailə qurarkən burada heç bir problem olmur. Həm dil, həm də milli dəyərlər baxımından heç bir problem olmur. Lakin digər xarici ölkə vətəndaşları ilə ailə quranda isə bizim qızlarımız üçün problemlər yaranır. Onların milli dəyərləri, mədəniyyətləri ilə tanış olmadıqları üçün öyrənənə qədər problemlər yaranır”.

Məmmədovanın sözlərinə görə, əcnəbilər ilə evlənənlər əsasən qadınlardır: “Çünki bizim kişilərin əcnəbilər ilə ailə qurmağı bir o qədər çox deyil. Çünki onlar öz xalqımızın qızları ilə ailə qurmağa üstünlük verirlər. Lakin bizim elə qızlarımız var ki, xaricdən vətəndaşlıq almaq üçün müvəqqəti ailə qururlar və dediyim kimi müvəqqəti də olur. Düşünürəm ki, əcnəbilər ilə ailə quranlar çox diqqətli

olmalıdırlar. Bizim qanunvericilikdə də bu öz əksini tapır ki, vətəndaşlığı olmayan adamlar ilə ailə qurduqda insan nə kimi problemlər ilə üzleşir. Ona görə də bu məsələlərdə ciddi olmaq lazımdır. Əgər həqiqətən də bir insan bir insanı sevirse, dünyanın harasında olursa-olsun düşünürəm ki, buna heç bir aiddiyyəti yoxdur. İki insan bir-birini sevirse, onun evlənməsində ailə qurmasında heç bir problem yoxdur. Lakin iki insan bir-birindən öz şəxsi mənfəəti üçün evlənirsə, burada diqqətli olmaq lazımdır. Çünki bunun sonunda boşanmalar olur, övlad dünyaya gəldikdə onun taleyi olur. Ona görə də evvəlcədən düşünüb ağıllı başlı hərəkət etmək lazımdır”.

Banuçiçək Hüseynli

**Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev**

Ünvanımız:
**Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.**

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

**“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN KEYRİYYƏ
CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.**

**QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62**

**Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.**

**Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur**

Tiraj: 2700